

ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΦΑΣΙΣΜΟΥ: ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΑΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ, ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΑΝ ΦΑΡΣΑ

ΑΝ ο στόχος της δημοκρατικής πτέρυγας του αντιφασισμού τα τελευταία χρόνια ήταν να ταρακουνήσει και να συνεφέρει την «παρεκκλίνουσα» αστική τάξη που είχε αρχίσει να φλερτάρει με τους φασίστες, τότε οι κινήσεις τους αποδείχτηκαν σχεδόν απόλυτα επιτυχείς. Αν ο στόχος μιας άλλης, πιο μαχητικής, μερίδας του αντιφασιστικού κινήματος ήταν να δημιουργήσει μια αντιχρυσαιγίτικη πολιτική υποκοουλτούρα, τότε κι αυτών οι κινήσεις είναι σχεδόν απόλυτα επιτυχείς. Από την ταξική σκοπιά που βλέπουμε όμως εμείς τα πράγματα, πεποίθησέ μας είναι ότι η αντιφασιστική ιδεολογία και πρακτική δεν κατάφερε –και δεν θα μπορούσε άλλωστε– να ενδυναμώσει το κίνημα ενάντια στην πολιτική της απαξίωσης. Στόχος αυτής της ενότητας είναι να δείξει γιατί.

Ο αντιφασισμός ήταν μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία στην Ευρώπη (δυτική και ανατολική). Ήταν ένα από τα βασικά οικοδομικά υλικά με τα οποία χτίστηκαν τόσο οι «φιλελεύθερες δημοκρατίες» των δυτικών καπιταλιστικών καθεστώτων συσσώρευσης όσο και ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» των ανατολικών κρατικοκαπιταλιστικών καθεστώτων συσσώρευσης. Για τη δεξιά (που τώρα εμφανιζόταν ως «κεντρώα») και τη σοσιαλδημοκρατία, ήταν το πλυντήριο ξεπλύματος του αμαρτωλού παρελθόντος τους, της συμβολής τους στην προπολεμική άνοδο του φασισμού και του αντισημιτισμού. Για τη σταλινική αριστερά, ο αντιφασισμός και ο αγώνας των παρτιζάνων εναντίον των φασιστικών καθεστώτων της πολεμικής περιόδου 1939-1945 ήταν το εισιτήριο της πολιτικής επανανομιμοποίησής της και της ανόδου της στην εξουσία σε μια σειρά χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Γράφει ο ιστορικός Τόνυ Τζαντ, αναφερόμενος στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια:

Για να κρατήσουν τους «προοδευτικούς» διανοούμενους υπό τον έλεγχό τους, τα κομμουνιστικά κόμματα χρησιμοποίησαν τον ηθικό μοχλό του «αντιφασισμού». Αυτή η τακτική είχε τη γοητεία της οικειότητας. Για πολλούς ευρω-

παίους, η πρώτη εμπειρία τους από πολιτικές κινητοποιήσεις συνδεόταν με τα αντιφασιστικά λαϊκά μέτωπα της δεκαετίας του 1930. Οι περισσότεροι άνθρωποι θυμούνταν το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ως νίκη κατά του φασισμού... Στον πυρήνα της αντιφασιστικής ρητορικής έτσι όπως τη χρησιμοποίησε η επίσημη αριστερά βρισκόταν μια απλή διπολική αντίληψη για την πολιτική τοποθέτηση: είμαστε αυτό που δεν είναι οι άλλοι. Οι άλλοι (οι φασίστες, οι ναζιστές, οι φρανκιστές, οι εθνικιστές) είναι η δεξιά, εμείς είμαστε η αριστερά. Οι άλλοι είναι αντιδραστικοί, εμείς είμαστε προοδευτικοί. Οι άλλοι είναι υπέρ του πολέμου, εμείς είμαστε υπέρ της ειρήνης. Οι άλλοι είναι οι δυνάμεις του Κακού, εμείς είμαστε με την πλευρά του Καλού. Όπως έλεγε ο Κλάους Μαν το 1935 στο Παρίσι: ό,τι είναι φασισμός, εμείς δεν είμαστε, και είμαστε εναντίον του... Ο φιλοκομμουνισμός ή τουλάχιστον ο αντι-αντικομμουνισμός ήταν η λογική ουσία του αντιφασισμού.¹

Στις επόμενες σελίδες θα έρθουμε πολλές φορές αντιμέτωποι με αιχμάλωτες λέξεις. Μια απ' αυτές είναι ο «κομμουνισμός». Στο ανωτέρω παράθεμα, «κομμουνισμός» σημαίνει λενινισμός, σταλινισμός και λαϊκή δημοκρατία. Τέλος πάντων, από τότε κύλησε πολύ νερό στο αυλάκι, πολλά πράγματα άλλαξαν στο πέρασμα του χρόνου. Με την κατάρρευση των ανατολικών κρατικοκαπιταλιστικών καθεστώτων και την ενοποίηση του καπιταλιστικού κόσμου, το ιδεολογικό τοπίο έγινε πιο περίπλοκο. Οι απλοϊκές μανιχαϊστικές γραμμές που χωρίζουν τους Καλούς από τους Κακούς ξανατραβήχτηκαν. Εδραιώθηκε **επίσημα** σ' όλη την Ευρώπη η «θεωρία των δύο άκρων» (φασισμός και κομμουνισμός), ενώ σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες οι ντόπιοι φασίστες επανανομιμοποιήθηκαν ως πατρι-

1. Tony Judt, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, τ. 1, εκδ. Αλεξάνδρεια/Καθημερινή, 2013, σελ. 327.

ώτες που πολέμησαν εναντίον του μπαμπούλα του «κόκκινου ολοκληρωτισμού». Το 2000 στη Λετονία, για πρώτη φορά στα μεταπολεμικά χρονικά, ένας πρώην σοβιετικός παρτιζάνος καταδικάστηκε για εγκλήματα πολέμου. Ένα ταμπού πενήντα χρόνων έσπασε, αφού ποτέ πριν στον κόσμο κάποιος παρτιζάνος ή στρατιώτης που είχε πολεμήσει εναντίον των ναζί, ακόμα κι αν είχε διαπράξει εγκλήματα πολέμου, δεν είχε δικαστεί και φυλακιστεί γι' αυτό το λόγο. Το ενδιαφέρον μάλιστα είναι ότι αυτό έγινε σε μια χώρα που μέσα στη δεκαετία του 1990 αποκατέστησε ιστορικά τα δυο ντόπια χιτλερικά τάγματα που έδρασαν την περίοδο 1943-1944 ως «αγωνιστές της ελευθερίας» εναντίον των σοβιετικών, οι οποίοι προσπαθούσαν κατά τη διάρκεια του πολέμου να ανακατακτήσουν τη χώρα.² Μια τέτοια ακραία ανατροπή έγινε δυνατή από τη στιγμή που, μετά την πτώση του τείχους, το μισό αντιφασιστικό στρατόπεδο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου απονομιμοποιήθηκε. Με αλλεπάλληλες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου την περασμένη δεκαετία, ο Κόκκινος Στρατός κατατάσσεται πλέον οριστικά στις αντιδημοκρατικές δυνάμεις. Στις 23 Σεπτεμβρίου 2008, 409 μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπέγραψαν μια Διακήρυξη που θεσπίζει την εορτή της 23ης Αυγούστου ως ημέρα μνήμης των θυμάτων του «ολοκληρωτισμού», δηλαδή του σταλινισμού και του ναζισμού. Αξίζει να την παραθέσουμε ολόκληρη:

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,

έχοντας υπόψη τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το απαράγραφο των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου,

έχοντας υπόψη τα ακόλουθα άρθρα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών: Άρθρο 1: την υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Άρθρο 2: το δικαίωμα στη ζωή, Άρθρο 3: την απαγόρευση των βασανιστηρίων και Άρθρο 4: την απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας,

έχοντας υπόψη το ψήφισμα 1481 (2006) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την καταδίκη των εγκλημάτων των κομμουνιστικών καθεστώτων,

έχοντας υπόψη το άρθρο 116 του Κανονισμού του,

Α. εκτιμώντας ότι το Σύμφωνο Molotov-Ribbentrop της 23ης Αυγούστου 1939 μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Γερμανίας χώρισε την Ευρώπη σε δύο σφαίρες επιρροής με μυστικά πρόσθετα πρωτόκολλα,

A NATIONAL DAY OF REMEMBRANCE FOR THE VICTIMS OF SOVIET COMMUNISM AND NAZI TYRANNY IN EUROPE

Αυτό είναι το σύμβολο για την Ημέρα της Διεθνούς Μαύρης Κορδέλας, εις μνήμην των θυμάτων του σταλινισμού και του ναζισμού, αλλά όχι βέβαια αυτών της Δημοκρατίας. Καθόλου τυχαία, η μέρα αυτή είναι η 23η Αυγούστου, η μέρα που υπογράφηκε το σύμφωνο Ρίμπεντροφ-Μολότοφ το 1939.

Β. εκτιμώντας ότι οι μαζικές εκτοπίσεις, οι δολοφονίες και οι υποδουλώσεις που διαπράχθηκαν στο πλαίσιο των επιθέσεων του σταλινισμού και του ναζισμού εμπίπτουν στην κατηγορία των εγκλημάτων πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας,

Γ. εκτιμώντας ότι, βάσει του διεθνούς δικαίου, οι νόμιμες παραγραφές δεν ισχύουν για τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας,

Δ. εκτιμώντας ότι η επιρροή και η σημασία του σοβιετικού καθεστώτος και της σοβιετικής κατοχής για τους πολίτες των μετακομμουνιστικών κρατών παραμένουν ελάχιστα γνωστά στην Ευρώπη,

Ε. εκτιμώντας ότι το άρθρο 3 της απόφασης αριθ. 1904/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση του προγράμματος «Ευρώπη για τους Πολίτες» για την περίοδο 2007-2013 με σκοπό την προώθηση της ενεργού συμμετοχής του ευρωπαίου πολίτη στα κοινά, καθιέρωσε τη δράση «Ενεργός Ευρωπαϊκή Μνήμη», που στοχεύει να εμποδίσει οποιαδήποτε επανάληψη των εγκλημάτων του ναζισμού και του σταλινισμού,

1. Προτείνει να ανακηρυχθεί η 23η Αυγούστου Ευρωπαϊκή Ημέρα Μνήμης για τα Θύματα του Σταλινισμού και του Ναζισμού, με σκοπό τη διατήρηση της μνήμης των θυμάτων των μαζικών εκτοπίσεων και εξοντώσεων, και ταυτόχρονα, την εδραίωση της δημοκρατίας καθώς και την ενίσχυση της ειρήνης και της σταθερότητας στην ήπειρό μας
2. αναθέτει στον Πρόεδρό του να διαβιβάσει την παρούσα δήλωση, συνοδευόμενη από τα ονόματα των υπογραφόντων, στα κοινοβούλια των κρατών μελών.³

2. Βλ. <http://www.theguardian.com/theguardian/2000/mar/13/features11.g23>

3. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA%282008%290439&language=EL

Ο Δένδιας *antifa*; Γιατί όχι;

Αυτή η καθόλου αθώα μετατόπιση του κέντρου βάρους της επίσημης ευρωπαϊκής αντιφασιστικής ιδεολογίας, που είναι πιθανόν να συνοδευτεί από διάφορα απαγορευτικά νομοθετήματα στο μέλλον, είναι μια δια-κρατική επικύρωση της «θεωρίας των δύο άκρων». Συνοδεύεται από τη συγκρότηση μιας νέας συμμαχίας «κεντρώων δυνάμεων» διαχείρισης της κρίσης αναπαραγωγής, που τα χαρακτηριστικά της έχουμε παρουσιάσει στις προηγούμενες ενότητες. Συστατικό στοιχείο αυτής της συμμαχίας είναι ένας νεοφιλελεύθερος εθνικισμός που θέλει να διαχωριστεί *ταυτόχρονα* και από τον «ακροδεξιό εθνικιστικό εξτρεμισμό» και από την «αντικαπιταλιστική ουτοπία» του «κόκκινου εξτρεμισμού». Τα φαντάσματα των Γκουλάγκ και του Άουσβιτς ανακαλούνται διαρκώς στη μνήμη για να μετατοπίσουν τη δημόσια αντιπαράθεση από τα μέτρα λιτότητας εναντίον όσων ακόμα τελούν υπό εκμετάλλευση ή ακόμα και για να αποκρυφτούν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών, συστατικό στοιχείο της διαχείρισης του πλεονάζοντος πληθυσμού. Η θεωρία ότι κάθε άλλη εναλλακτική πολιτική διαχείριση πέρα από τη νεοφιλελεύθερη (πόσο μάλλον το ξεπέραςμα *κάθε* εναλλακτικής καπιταλιστικής πολιτικής διαχείρισης, δηλαδή η κομμουνιστικοποίηση) δεν μπορεί παρά αναπόφευκτα να οδηγήσει στα Γκουλάγκ και τα Άουσβιτς γίνεται, δια της διαρκούς επανάληψής της από τα ΜΜΕ, καθημερινή τρομοκρατική νόρμα. Οι συλλήψεις ηγετικών στελεχών και μελών της χ.α. και η έκθεση των εξτρεμιστικών τους εγκλημάτων σε κοινή θέα τροφοδοτούν και εμποδώνουν αυτή τη θεωρία στη συνείδηση αυτών που έχουν προ πολλού γίνει θεατές της ίδιας τους της ζωής – κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο που το κάνουν οι συλλήψεις των αναρχικών και η έκθεση εγκλημάτων τύπου Marfin ή «εγκλημάτων» τύπου ληστειών τραπεζών. Ο νέος **καθεστωτικός αντιφασισμός** είναι, στον ίδιο βαθμό με την επιβολή του «νόμου και της τάξης», συνθετικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης.

Δεν είναι όμως αυτή η μόνη μορφή αντιφασισμού. Ο παλιός **αντικαθεστωτικός αντιφασισμός** των Λαϊκών Μετώπων του 1935 έχει δημιουργήσει τη δική του «επανα-

στατική» αντιφασιστική παράδοση. Επαναστατική εντός εισαγωγικών γιατί θεωρούμε ότι ο αντικαθεστωτικός αντιφασισμός δημιούργησε ένα νέο υπόδειγμα πολιτικής δράσης, το οποίο υποκατέστησε το παλιό επαναστατικό υπόδειγμα της ταξικής πάλης, του αγώνα τάξης εναντίον τάξης – άσχετα με το αν αυτό το τελευταίο υπόδειγμα εννοείτο ως μια σταδιακή (κλασική σοσιαλδημοκρατία) ή δια ρήξεων (λενινισμός, αναρχοκομμουνισμός, συμβουλιακός κομμουνισμός) μετάβαση προς το σοσιαλισμό. Αυτό με το οποίο υποκατέστησε ο αντικαθεστωτικός αντιφασισμός το παλιό υπόδειγμα είναι η επιλεκτική επίθεση σε μια υποτιθέμενα τερατώδη και, από κατασταλτική ή βιοπολιτική σκοπιά, επαναλαμβανόμενη, αν και απολύτως μοναδική στην τερατωδία της, πολιτική μορφή του κεφαλαίου. Το νέο πολιτικό υπόδειγμα ξεκίνησε μεγалоστομα ως «μάχη ενάντια στο τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού» (βλ. παρακάτω τις περιπέτειες των ορισμών της Τρίτης Διεθνούς για το φασισμό) και γρήγορα αποκαλύφθηκε ως αυτό που πράγματι ήταν: κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής της ΕΣΣΔ. Μετά τη νίκη του δημοκρατικού και λαϊκοδημοκρατικού αντιφασισμού στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την αναβάθμιση του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας (KPD) από σέκτα σε κράτος στην Ανατολική Γερμανία, ο αντικαθεστωτικός αντιφασισμός μετεξελίχθηκε σε κρατικό αντιφασισμό, δηλ. στο βασικό ιδεολογικό πυλώνα του κρατικού καπιταλισμού στην ανατολή και της μικτής οικονομίας στη δύση. Για να επανεμφανιστεί, τέλος, μετά το '68, ξανά ως «επαναστατικό» υπόδειγμα· αυτή τη φορά ως συγκολλητική ιδεολογία επιμέρους μαχών ενάντια στη «μικροφυσική της εξουσίας» (αντιρατσισμός, αντισεξισμός κλπ). Η καπιταλιστική βιοπολιτική διαχείριση της μεταπολεμικής περιόδου βαφτίστηκε απ' αυτό το νέο αντιφασιστικό ρεύμα «φασισμός» και «δήθεν δημοκρατία». Έτσι ο όρος «φασισμός» κατέληξε να σημαίνει ότι τραβούσε η όρεξη του κάθε αντιεξουσιαστή ή μεταμοντέρνου αριστερού. Σε κάθε παραλλαγή του σύγχρονου αντικαθεστωτικού αντιφασισμού, ο άλλος όρος που κυριαρχεί στις σχετικές αναλύσεις, και υποτίθεται ότι εξηγεί τα πάντα, είναι το δίδυμο αδελφάκι του «φασισμού», ο «ολοκληρωτισμός».

Η κατηγοριοποίηση των διαφόρων τάσεων του σύγχρονου αντικαθεστωτικού αντιφασισμού δεν είναι εύκολη υπόθεση. Εντελώς χοντρικά θα πούμε ότι χωρίζεται στην αριστερή και στην αναρχική/αντιεξουσιαστική/αυτόνομη τάση, παρότι υπάρχουν πολλές αλληλοεπικαλύψεις στις προσεγγίσεις των δύο τάσεων.

Ο αντιφασισμός της αριστεράς –που μόνο σε ορισμένες ακαδημαϊκές του εκδοχές έχει προσφέρει κάποιες ενδιαφέρουσες αναλύσεις του φασιστικού φαινομένου– δεν έχει κανένα λόγο να μη βροντοφωνάζει ότι επιδίωξή του είναι η ενίσχυση του δημοκρατικού κράτους. Για την αριστερά, στη

σταλινική ή σοσιαλδημοκρατική της εκδοχή, η τακτική του αντιφασισμού και της τερατοποίησης της χ.α. εξυπηρετεί κατά βάση τον εκλογικό και πολιτικό ανταγωνισμό της με τη Ν.Δ. και τα θυγατρικά της κόμματα.

Λιγότερο σαφή είναι τα πράγματα με τον αναρχικό/αντιεξουσιαστικό/αυτόνομο χώρο, ιδιαίτερα μάλιστα με αυτά του τα τμήματα που πρωτίστως αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως αντιφασιστικούς σχηματισμούς με επιρροές από Δ. Ευρώπη και κυρίως το Antifa κίνημα των γερμανών Autonomien. Δηλωμένοι δημοκράτες και α/α/α χώρος συγκλίνουν πάντως στην εκτίμηση ότι έχουμε εισέλθει –ξανά– σε μια εποχή «ολοκληρωτισμού» (αν και για ορισμένους είναι αμφίβολο αν βγήκαμε ποτέ απ’ αυτήν).

Βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης «ολοκληρωτικής»/«φασιστικής» ατζέντας της εξουσίας –όπως κι αν εννοεί την «εξουσία» ο κάθε αντιφασίστας κι όπως αυτά προκύπτουν από μια προσεκτική ανάγνωση των γραφών του μοντέρνου αντικαθεστωτικού αντιφασισμού, είτε πρόκειται για τάσεις που είναι ενσωματωμένες στο Σύριζα και την Ανταρσία είτε πρόκειται για τάσεις του α/α/α χώρου– υποτίθεται ότι είναι (ο κατάλογος είναι απλά ενδεικτικός):

- η στρατιωτικοποίηση της εργασίας, δηλ. «η υποτίμηση της εργατικής τάξης μέχρι το σημείο της μαζικής εξόντωσης» (! – autonome-antifa) ή «ο άγριος νεοφιλελευθερισμός με νόμο και τάξη που επιστρατεύει την υποτιμημένη εργασία αλλά και τη (μισο) δουλειά» (από αφίσα εννέα αντιεξουσιαστικών συλλογικοτήτων από τα δυτικά και τον πειραιά)

- η «συγκεντροποίηση και παραγωγή μίας συστημικής φωνής χωρίς πολλές διαφορετικές ή αποκλίνουσες ‘προφορές’ στα μμε, κατάργηση του ρόλου των συνδικάτων και των ‘κοινωνικών φορέων’ ως διαμεσολαβητικών μηχανισμών παραγωγής κοινωνικών συναινέσεων, ‘ταύτιση’ της αστυνομίας και της δικαιοσύνης σε έναν κοινό σε αντίληψη αστυνομοδικαστικό μηχανισμό... μια ‘ένιαία αφήγηση’ [!] που επιβάλλεται από τη ‘διακινδύνευση της εποχής’ [sic]» (από το πρώτο τεύχος της basse classe, έκδοσης των αναρχικών από τις δυτικές συνοικίες της Αθήνας και του Πειραιά)

- η συγκρότηση ενός παντοδύναμου κράτους που άλλοτε αποκαλείται κράτος-μαφία, άλλοτε Λεβιάθαν

- η «βίαιη εισαγωγή μας στην καρδιά του νέου σταδίου του ολοκληρωτικού καπιταλισμού με σφοδρό κύμα αναδιαρθρώσεων σ’ όλους τους τομείς, μεγαλύτερο και καθολικότερο από κάθε άλλη ιστορική περίοδο» (από την πολιτική απόφαση του 3^{ου} συνεδρίου του NAP – η ξαναξεσταμένη λενινιστική σούπα των προοδευτικών ιστορικών σταδίων).

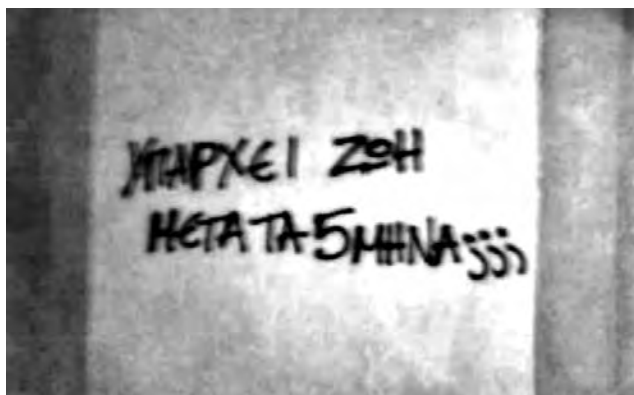
Αν αφήσουμε κατά μέρος τον αριστερό δημοκρατικό αντιφασισμό, ένας μεστός ορισμός, που συνοψίζει πετυχημένα αυτά που πιστεύει η πλειοψηφία του α/α/α αντιφασιστικού χώρου, είναι αυτός:

Ο σύγχρονος φασισμός ορίζεται ως η εν μέσω καπιταλιστικής κρίσης ακραία υποτίμηση της εργατικής δύναμης μέσω της υλικής, ψυχολογικής και βιολογικής εξολόθρευσης ενός μεγάλου κομματιού του πλεονάζοντος προλεταριακού πληθυσμού και της εκμείωσης/εξαγοράς της συναίνεσης ενός μεγάλου κομματιού των (πρώην) μικροαστικών στρωμάτων στην ασκούμενη πολεμική πολιτική. Ο σύγχρονος φασισμός αποτελεί την ακραία μορφή της κεφαλαιοκρατικής σχέσης, που κυοφορείται μέσα από την αστική δημοκρατία ενάντια στην οργανωμένη άρνηση της εργατικής τάξης κι ορθώνεται οπότε πάνω σε 3 πυλώνες: υπάρχει ο φασισμός του κράτους, του παρακράτους και της κοινωνίας.

Ο κρατικός φασισμός εξολοθρεύει συστηματικά τον μεταναστευτικό προλεταριακό πληθυσμό, μέσω της Frontex, του φράχτη στον Έβρο, των στρατοπέδων συγκέντρωσης. Σφίγγει τον αστυνομικό/στρατιωτικό κλοιό γύρω από τον ντόπιο προλεταριακό πληθυσμό, αφού πρώτα έχει προχωρήσει σε σοκαριστική μισθολογική υποτίμησή του. Οικοδομεί μια νέου τύπου συναίνεση των νοικοκυραίων πάνω στην παραχώρηση προνομίων στη βάση της εθνικής ταυτότητας και των παραδοσιακών αξιών της (ιδιοκτησία, θρησκεία, οικογένεια, αντικομμουνισμός) και “πουλάει προστασία” στο μικρομεσαίο κεφάλαιο μέσω της υποτιμημένης “μαύρης” εργασίας και της αστυνομικής εξασφάλισης από την “προλεταριακή αταξία”. Μέσω των ΜΜΕ διαμορφώνει τη “μνήμη χρυσόψαρου” που επιζητά από τον πληθυσμό, ώστε να κατασκευάζει κατά το δοκούν την εθνική ενότητα. Όσο η συναίνεση εξασφαλίζεται μέσω των παραπάνω, διατηρεί την προηγούμενη φορεσιά των αστικοδημοκρατικών κοινοβουλευτικών μορφών, αυστηροποιώντας το θεσμικό πλαίσιο έτσι ώστε να εξοστρακίζεται ο ταξικός ανταγωνισμός και ταυτόχρονα ελαστικοποιώντας τις εκτροπές του, μονιμοποιώντας την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Τέλος, προνοεί για την περίπτωση που η συναίνεση καταρρεύσει και η εξουσία του απειληθεί από μια μαζική προλεταριακή ανταρσία, διατηρώντας σε εφεδρεία τους μηχανισμούς του παρακράτους και του στρατού.⁴

Η πρώτη βασική μας διαφωνία με τις παραπάνω αντιφασιστικές αναλύσεις του α/α/α χώρου είναι ότι μετατρέπουν τάσεις της πολιτικής της απαξίωσης που εφαρμόζει το δημοκρατικό καπιταλιστικό κράτος-κρίση σε γενικευμένη πραγματικότητα, την οποία μάλιστα εντελώς ανιστορικά αποκαλούν φασισμό. Δεν μπορεί και να στρατιωτικοποιείται σε ευρεία κλίμα-

4. Ολόκληρο το άρθρο στο http://polyergaleio.blogspot.gr/2013_10_01_archive.html

κα η εργασία (πράγμα που προϋποθέτει μια πολιτική πλήρους απασχόλησης – δεξ παρακάτω για τον ιστορικό φασισμό) και να ρίχνεται το 30% του εργατικού δυναμικού στην ανεργία.⁵ Είναι παράλογο η υποτίμηση της εργασιακής δύναμης να ταυτίζεται με τη δουλεία και την εξολόθρευση του προλεταριάτου. Ας πάρουμε ένα παράδειγμα που οι σύντροφοι του «πολυεργαλείου» –που συνέταξαν τον παραπάνω ορισμό– γνωρίζουν πολύ καλά μια και πρωτοστατούν στη δημιουργία ενός διεκδικητικού κινήματος ανέργων (πράγμα που τους διαφοροποιεί από τους περισσότερους αντιφασίστες): τα προγράμματα «κοινωφελούς» εργασίας 50.000 ανέργων νέων

5. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ που είχαμε στη διάθεσή μας, ο αριθμός των ανέργων τον Φεβρουάριο του 2014 ανερχόταν σε περίπου 1.300.000. Οι καταγεγραμμένοι, στα μητρώα του ΟΑΕΔ, άνεργοι τον Μάρτιο του 2014 ήταν 855.000 (σε αυτό τον αριθμό προφανώς δεν υπολογίζονται όσοι/ες εργάζονταν στα προγράμματα «Κοινωφελούς Εργασίας» ή «voucher», έστω και αν νομικά δεν αναγνωρίζονται ως εργαζόμενοι), εκ των οποίων οι 440.000 ή το 52% είναι μακροχρόνια άνεργοι. Ο αριθμός των επιδοτούμενων ανέργων μειώθηκε εκ νέου, φτάνοντας τους μόλις 106.000 ή το 8% του συνόλου (έναντι 295.000 τον Μάρτιο του 2010 και 158.000 τον Φεβρουάριο του 2014). Έτσι, ενώ την τετραετία Φεβρουάριος 2010-Φεβρουάριος 2014 παρατηρήθηκε αύξηση των ανέργων κατά 130%, ο αριθμός των δικαιούχων του πενιχρού επιδόματος ανεργίας (ύψους μόλις 360 ευρώ) την περίοδο Φεβρουάριος 2010-Μάρτιος 2014 μειώθηκε κατά 65%! Κύρια αιτία αυτής της μείωσης, η μικρή διάρκεια επιδότησης: η μέση διάρκεια επιδότησης στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει τους 6-7 μήνες, όταν η μέση διάρκεια της ανεργίας υπερβαίνει τους 9. Έτσι, ένας μη επιδοτούμενος άνεργος θα αρηγήσει να βρει νέα δουλειά –εάν βρει ποτέ– για να ξανασυμπληρώσει τον απαιτούμενο αριθμό ενσήμων, που θα του δώσουν το δικαίωμα στη λήψη νέου επιδόματος – αν και πέρα από τον αριθμό ενσήμων ο άνεργος υπόκειται και σε άλλους περιορισμούς π.χ. μέσα σε μια τετραετία δεν μπορεί να λάβει επίδομα πάνω από 16, όλους κι όλους, μήνες. Πέρα, τώρα, από τους ανέργους, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται συνεχής, αν και μικρή, αύξηση του μη ενεργού πληθυσμού: από 3.310.309 (Φεβρουάριος του 2010) σε 3.408.565 (Φεβρουάριος 2014). Είναι χαρακτηριστικό ότι από το 2012 και μετά ο αριθμός των μη εργαζομένων (άνεργοι και οικονομικά, δηλ. καπιταλιστικά, μη ενεργοί) υπερβαίνει τον αριθμό όσων εργάζονται. Βλ. *Καθημερινή*, 4 Μαΐου 2014· ΕΛΣΤΑΤ, *Έρευνα εργατικού δυναμικού: Φεβρουάριος 2014*· ΟΑΕΔ, *Στατιστικά στοιχεία εγγεγραμμένης ανεργίας*, Μάρτιος 2014· ILO, *Global employment trends*, 2014.

στην τοπική αυτοδιοίκηση και στις κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους, τοποθετούν κόσμο σε θέσεις εργασίας που αδειάζουν από τους μόνιμους ή αορίστου χρόνου υπαλλήλους. Οι άνεργοι χρησιμοποιούνται επομένως για την υποτίμηση της εργασίας στο δημόσιο τομέα – αν και σε περιορισμένη κλίμακα. Δεν εξολοθρεύονται ούτε στρατιωτικοποιούνται. Εκβιάζονται ότι αν δεν πάνε να δουλέψουν, ακόμα και στην κωλοπετεινίτσα, για 500 ευρώ θα τους διαγράψουν από τα μητρώα του ΟΑΕΔ. Ο εκβιασμός όμως είναι πάγιο χαρακτηριστικό του συστήματος της μισθωτής εργασίας: οι μισθωτοί δεν είναι δούλοι· μπορούν να παραιτηθούν αν θέλουν επί ποινή πείνας, να αναζητήσουν μια ανάλογη σκατοδουλειά στην αγορά εργασίας ή να οργανωθούν για να αντιμετωπίσουν συλλογικά τα αφεντικά τους. Αυτό που θέλουμε να πούμε είναι το εξής απλό πράγμα: αν σταματήσει η ελεύθερη κινητικότητα της εργασίας, η σύναψη εργασιακών συμβολαίων και ο ανταγωνισμός μεταξύ των εργατών μέσω της ελεύθερης πώλησης της εργασιακής δύναμης στην αγορά εργασίας πολύ απλά θα καταρρεύσει αυτή η ειδική μορφή εκμετάλλευσης που λέγεται καπιταλισμός. Γι' αυτό και οι δημοκράτες καπιταλιστές τσάκισαν τους φασίστες καπιταλιστές στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο: ένα ποσοστό δουλείας και εξολόθρευσης για να βγει από την κρίση είναι θεμιτό, η γενέικυσή τους όχι. Δεν μπορεί λοιπόν αυτός ο –ούτως ή άλλως ανύπαρκτος– σύγχρονος «κρατικός φασισμός» που περιγράφουν να είναι η σύγχρονη μορφή της κεφαλαιοκρατικής σχέσης. Εκτός κι αν οι σύντροφοι υπονοούν ότι ο καπιταλισμός μετασχηματίζεται σε μια άλλη κοινωνική μορφή εκμετάλλευσης της εργασίας, οπότε ας το διατυπώσουν έτσι...

Έπειτα, όπως έχουμε εξηγήσει σε άλλη ενότητα παραπάνω, η καταστροφή μεταβλητού κεφαλαίου αποτελεί όντως μια από τις ιστορικές πρακτικές της απαξίωσης κεφαλαίου. Αυτό όμως, για να γίνει στη μαζική κλίμακα εξόντωσης που αναφέρουν απαιτεί έναν πόλεμο· δεν βλέπουμε όμως στην Ευρώπη σήμερα μια πολιτική δύναμη που να ωθεί τον ευρωπαϊκό πληθυσμό είτε στην αλληλοσφαγή είτε στη σφαγή πληθυσμών που κατοικούν σε άλλες ηπείρους – πράγμα που θα διευκόλυνε τους ευρωπαίους καπιταλιστές να απαλλαχθούν και από τον ντόπιο πλεονάζοντα πληθυσμό. Η σημερινή πολιτική της υποτίμησης της εργασίας και των περικοπών στον κοινωνικό μισθό –ακόμα και στην ακραία μορφή απαξίωσης με την οποία γίνεται στην Ελλάδα– δεν επαρκεί για μια τέτοια μαζική εξολόθρευση. Ούτε καν οι μετανάστες και οι πρόσφυγες δεν εξοντώνονται συστηματικά, χωρίς, φυσικά, να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, τα τελευταία 20 χρόνια έχουν χάσει τη ζωή τους περίπου 20.000 άνθρωποι στην προσπάθειά τους να περάσουν τόσο δια θαλάσσης όσο και δια ξηράς τα σύνορα της Ευρώπης. Κατ' αρχάς, η Frontex, ο φράχτης στον Έβρο και τα στρα-

τόπεδα συγκέντρωσης των προσφύγων δεν είναι ελληνικές πατέντες. Ως γνωστό, είναι κομμάτι της Ευρώπης-Φρούριο και χρηματοδοτούνται από την ΕΕ επειδή η Ελλάδα είναι το νοτιοανατολικό της σύνορο. Αποσκοπούν στο να ρυθμίσουν τις μεταναστευτικές ροές πλεοναζόντων πληθυσμών που προκύπτουν από τις ακόμα πιο άγριες πολιτικές απαξίωσης που προωθεί το ευρωπαϊκό κεφάλαιο και οι ντόπιες αστικές τάξεις στην ανατολή και το νότο και να τους εμπεδώσουν την αντίληψη ότι σ' αυτό που φαντάζονται ως «ευρωπαϊκό παράδεισο», όσοι μένουν –και όπως έχουμε πει αλλού δεν είναι και λίγοι– θα ευχαριστούν το θεό-κεφάλαιο που καταδέχεται να τους πάρει στη δούλεψή του για ένα ξεροκόμματο. Κι αυτός ο θεός είναι ταυτόχρονα ρατσιστής και αντιρατσιστής, ανάλογα με το τι βολεύει τις εκάστοτε στρατηγικές και τα σκαμπανεβάσματα της συσσώρευσης κεφαλαίου. Άλλωστε, δεν μπορούμε να καταλάβουμε το εξής: πριν ακόμα χρησιμοποιηθεί μέσα στην ιστορία ο όρος «φασισμός», δεν υπήρχαν δημοκρατικές κρατικές πολιτικές αστυνόμευσης της μετανάστευσης; Αφού απονομιμοποιήθηκε ο φασισμός, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, δεν υπήρχαν άλλες κρατικές πολιτικές αστυνόμευσης της μετανάστευσης, π.χ. λαίκο-δημοκρατικές; Γιατί να μην ονομαστεί λοιπόν η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. «κρατικός αμερικανισμός» ή «κρατικός σταλινισμός»; Είναι εξίσου αδόκιμοι όροι, αλλά βεβαίως-βεβαίως λιγότερο πιασάριοι σε κοινωνίες –όπως η δική μας– που όλοι έχουμε ανατραφεί με την επίσημη αντιφασιστική ιδεολογία!

Τέλος, δεν μπορούμε να δούμε πως μπορεί στα σοβαρά να οικοδομηθεί η συναίνεση των νοικοκυραίων (του περίφημου «εθνικού κορμού») στον υποτιθέμενο κρατικό φασισμό «στη βάση των παραδοσιακών αξιών» όταν απειλείται η ιδιοκτησία τους με τους πλειστηριασμούς, τους φόρους και την πρόσφατη επιβολή τήρησης βιβλίων στους αγρότες και το οικογενειακό τους εισόδημα δοκιμάζεται άγρια από τις περικοπές μισθών, συντάξεων και κοινωνικών κρατικών παροχών. Ο αντικομμουνισμός, η θρησκεία και η εθνική ταυτότητα –δυστυχώς για ένα καπιταλιστικό κράτος που θέλει να είναι νομιμοποιημένο– δεν τρώγονται σκέτα. Ούτε βλέπουμε πώς το κράτος «πουλάει προστασία στο μικρομεσαίο κεφάλαιο» όταν η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που έχουν κλείσει τα τελευταία χρόνια ανήκουν σ' αυτήν ακριβώς την κατηγορία κεφαλαίου. Αν οι αντιφασίστες ήθελαν να είναι συνεπείς ως προς την ανάλυσή τους θα έπρεπε να είναι ικανοί να μας παρουσιάσουν μια πολιτική δύναμη μέσα στη χώρα που σκοπεύει να βάλει μπρος ένα φασιστικό πρόγραμμα πλήρους απασχόλησης, ρατσιστικής διαλογής των εργατών, στρατιωτικής διαπαιδαγώγησης του πληθυσμού με στόχο τη διεξαγωγή ενός πολέμου, κλειστού εμπορικού κράτους, κρατικοποίησης σημαντικών τομέων της οικονομίας, ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των αγροτών, αναστολής των κρατικών χρεών, κατάρ-

Κρατική προστασία του μικρομεσαίου κεφαλαίου τα λουκέτα;

γησης των ατομικών χρεών κλπ. κλπ. Ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι η χ.α. είναι μια τέτοια δύναμη –που δεν είναι– κι ότι σ' αυτό το πρόγραμμα οφείλεται η εκλογική της άνοδος, πλέον, μετά τις δικαστικές διώξεις των στελεχών της, «καλά κρασιά» για τους οπαδούς της, οι οποίοι πάντως κάνουν ό,τι μπορούν για να ξαναστήσουν το κόμμα στα πόδια του.⁶ Το δημο-

6. Αν και στο πρόγραμμα της χ.α. μπορούμε να βρούμε φασιστικές φύσεις εξαγγελίες (επιδίωξη αυτάρκειας σε συνδυασμό με εθνικό νόμισμα, εθνικοποίηση όλων των πλουτοπαραγωγικών πηγών, διαγραφή χρεών των αγροτών και των οικογενειών εν γένει, συγχώνευση των χρεοκοπημένων ιδιωτικών τραπεζών σε μια ισχυρή εθνική τράπεζα), η απόλυτα πραγματιστική στάση της απέναντι στα μνημόνια (η... πύρινη αντι-μνημονιακή της ρητορεία εξαντλείται στην «καταγγελία» των μνημονίων, το «λογιστικό έλεγχο» και την «καταγγελία του παράνομου και επαχθούς» κομματιού του χρέους, και αποφεύγει κάθε αναφορά στην άρνηση αποπληρωμής), πολύ απλά αποδεικνύει ότι στην εποχή της κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού τα κλασικά φασιστικά προγράμματα είναι εκτός ατζέντας. Πέρα όμως από τις προγραμματικές της υποσχέσεις, η έως τώρα κοινοβουλευτική διαδρομή της αποκάλυψε πολλά για το νεοφιλελεύθερο προσανατολισμό της: δήλωσε προσηλωση στο ευρώ και την ΕΕ, μπλόκαρε τη σύσταση εξεταστικής για την πώληση «δωρεά» της Αγροτικής καθώς και για τη «λίστα Λαγκάρντ», ζήτησε αξιολόγηση και εξορθολογισμό των δημόσιων δαπανών, έκανε λόγο για απόλυση δημόσιων υπαλλήλων «που μπηκαν από τα παράθυρα», δικαιολόγησε την πιθανή υποστολή της ελληνικής σημαίας των πλοίων των εφοπλιστών ως «φυσιολογική» αντίδραση στην ελάχιστη φορολογική επιβάρυνση που προέβλεπε γι' αυτούς ο προϋπολογισμός του 2013... Όσο για την κοινωνική σύνθεση της εκλογικής της βάσης, σύμφωνα με την ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων του 2012, ως γνωστόν, ψήφισε χ.α.: ένας στους δύο μπάτσους το 24,5 των ανειδίκευτων εργατών/ελαστικά απασχολούμενων· το 20,3% των εργοδοτών/επιχειρηματιών· το 12,6 των μεσαίων στελεχών του ιδιωτικού τομέα /πωλητών το 12,2 των ανέργων· το 11,5 των ανέργων που έχασαν την εργασία τους το 11,1 των ειδικευμένων εργατών· το 10,6 των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα· το 9,1 των βιοτεχνών, μικρών επαγγελματιών· το 8,7 των ελεύθερων επαγγελματιών (επιστημόνων)· το 7,5 των αυτοαπασχολούμενων αγροτών, κτηνοτρόφων, ψαράδων· το 4,7 των μισθωτών του δημόσιου τομέα· το 3,6 των μαθητών/φοιτητών/στρατιωτών· το 3,6 των νοικοκυρών· το 2,3 των μεσαίων στελεχών του δημόσιου τομέα· το 2,8 των συνταξιούχων του ιδιωτικού τομέα· το 1,7 των συνταξιούχων του δημόσιου τομέα. Κάνοντας χρήση του ερμηνευτικού εργαλείου της «εξέγερσης από τα δεξιά», κυρίως όσον αφορά τους πληθυσμιακούς ψηφοφόρους της, θα γίνει στο επόμενο τεύχος μια ανάλυση

κρατικό καπιταλιστικό κράτος, ακόμα και μέσα στην κρίση του, αποδείχτηκε ισχυρότερο από τα φασιστικά τσιράκια του.

Η δεύτερη βασική μας διαφωνία με τις προαναφερόμενες αναλύσεις είναι ότι δημιουργούν έναν τεχνητό ζόφο πλήθους απουσίας του ταξικού ανταγωνισμού, αφού παρουσιάζουν το κράτος ως μονοδιάστατο, μαφιόζικο και παντοδύναμο. Αν οι αστικοδημοκρατικές κοινοβουλευτικές μορφές (στη βάση των οποίων είναι οργανωμένα ακόμα και τα συνδικάτα) δεν διατηρούνται παρά μόνο ως «φορεσιά», αν δηλ. τα δεξιά, σοσιαλδημοκρατικά ή αριστερά κόμματα (και οι αντίστοιχες συνδικαλιστικές τους παρατάξεις) δεν έχουν καμιά συμμετοχή στη ρύθμιση της καπιταλιστικής σχέσης και οι εκλογές δεν είναι παρά μια απάτη, τότε πώς διαμεσολαβούνται οι ταξικοί αγώνες στην κάθε ιδιαίτερη φάση του κινήματος; Από τα ΜΜΕ που διαμορφώνουν «μνήμη χρυσόφαρου»; Αν τα ΜΜΕ είχαν τέτοια δύναμη, θα είχαν καταφέρει για παράδειγμα, την περίοδο της επίμονης καθημερινής τους αντι-χρυσαιγίτικης προπαγάνδας το περασμένο φθινόπωρο, να πείσουν τους ψηφοφόρους των χρυσαιγιτών ότι το κόμμα τους είναι κατάπτυστη εγκληματική οργάνωση. Δεν έχουν όμως αυτή τη δύναμη. Το κράτος εξακολουθεί να είναι πολυδιάστατο, να είναι κράτος των κομμάτων, να διαθέτει ένα πλήθος δημοκρατικών διαμεσολαβητικών μηχανισμών και θεσμών σε επίπεδο δημόσιου τομέα, δήμου, περιφέρειας κλπ. Ο α/α/α αντιφασισμός, ειδικά αυτός των autonome-antifa, εξαφανίζοντας την ιστορία των αντιφαστικών στρατηγικών του καπιταλιστικού κράτους δεν βλέπει στους θεσμούς, πχ αυτούς της «πρόνοιας», τίποτα άλλο από την αστυνόμευση και την καταγραφή. Κι όμως το κράτος εξακολουθεί να αποτελεί πεδίο κοινωνικών διεκδικήσεων. Εξακολουθεί να είναι μια στιγμή της ταξικής πάλης. Μέσα στους θεσμούς του κοινωνικού κράτους βρίσκεται αφομοιωμένη και αλλοτριωμένη η ζωντανή ιστορία των διεκδικήσεων της τάξης μας. Το ζήτημα τίθεται ως εξής: αντί οι autonome-antifa να διαμαρτύρονται στα έντυπά τους ότι ως άνεργους το «φασιστικό» κράτος τους καταγράφει με σκοπό να τους «εξολοθρεύσει», θα μπορούσαν καλύτερα να κινητοποιήσουν ό,τι πόρους έχουν για να βρεθούν και να οργανωθούν μαζί με τους υπόλοιπους άνεργους, ν' αρχίσουν να συνδέονται με τους υπαρκτούς ταξικούς αγώνες και να διεκδικούν δυναμικά την αύξηση και τη χρονική επέκταση του επιδόματος ανεργίας. Ένα συγκρουσιακό κίνημα ανέργων θα ήταν σήμερα μεγαλύτερη απειλή για το «φασιστικό» κράτος από την έκδοση αντιφασιστικών αφισών και τη διοργάνωση ακίνδυνων για το κράτος αντιφασιστικών πορειών.

αυτών των δεδομένων – που εμφανίζονται κάπως διαφοροποιημένα στις πρόσφατες εκλογές.

Σίγουρα, ο κόσμος εξακολουθεί να αναζητά τους «καλούς» πολιτικούς που θα τον σώσουν από τους «κακούς» πολιτικούς, τους «καλούς» συνδικαλιστές που θα τον σώσουν από τους «κακούς» συνδικαλιστές, τα «καλά» αφεντικά που θα τον απαλλάξουν από την υποχρέωση να δουλεύει για τα «κακά» αφεντικά· εξακολουθεί να κοιτά προς τη μαμά και τον μπαμπά, την οικογένεια, τη συμμορία, που θα του προσφέρουν ένα εισόδημα. Η ανάθεση ζει και βασιλεύει μέσα σε έναν κόσμο πολυδιάστατο και καθόλου ολοκληρωτικό. Βασιλεύει αλλά δεν κυβερνά. Μέσα στις επιχειρήσεις, τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, τα νοσοκομεία, τους αγρούς και τα γραφεία ανεργίας, μπροστά στα εισπρακτικά ταμεία του κράτους και των τραπεζών, στις γειτονιές, διεξάγεται ένας αδυσώπητος κοινωνικός πόλεμος, πρώτα απ' όλα εντός της εργατικής τάξης, για το τι να κάνουμε, πως να το κάνουμε, με ποιους να το κάνουμε για να πάψουν να μας πιάνουν τον κώλο. Δείχνοντάς μας οι αντιφασίστες τα στρατόπεδα συγκέντρωσης των προσφύγων και τις Μανωλάδες ως το επίκεντρο της πολιτικής της απαξίωσης (ή μάλλον του «κρατικού ολοκληρωτισμού», στη δική τους γλώσσα) δεν κάνουν μόνο την εικόνα της μιζέριας και της ήττας σύνθημα της αριστερίστικης ηθικολογίας και φιλανθρωπίας. Αποκρύπτουν και υποτιμούν επίσης το μοναδικό δρόμο ανάκτησης της ανθρωπίνης ιδιότητας των προσφύγων και των μεταναστών στη σημερινή φάση της βίαιης απαξίωσης: μόνο μια μαχητική, αντιλαϊκίστικη και μη απαξιωμένη ντόπια εργατική τάξη μπορεί να τραβήξει, μέσω της ανατίμησής της και τους αγωνιζόμενους μετανάστες προς τα πάνω. Οι ηττημένοι και οι ταπεινωμένοι ντόπιοι εργάτες (που επιπλέον εισπράττουν και τις αντιφασιστικές κατηγορίες περί μικροαστισμού τους) δεν μπορούν να βοηθήσουν ούτε τον εαυτό τους ούτε κανέναν άλλο. Αν οι αντιφάδες είναι πεπεισμένοι ότι κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει –γιατί οι έλληνες είναι κατά 35 ή 75 ή 98% φασίστες, γιατί «αυτά που λέτε εσείς οι μαρξιστές είναι οικονομισμός, ενώ το πρόβλημα είναι ιδεολογικό» κλπ. κλπ.– τότε περιοριζόμενοι στη δημόσια καταγγελία του κοινωνικού ή κρατικού «φασισμού» και στους μοριακούς αγώνες που οι ίδιοι διεξάγουν δεν τους απομένουν παρά δυο διέξοδοι: ή να εναποθέσουν τις ελπίδες τους σε μια «καλύτερη» αστική δημοκρατική κυβέρνηση ή να συνεχίσουν να περιχαράκωνονται απαξιώνοντας οποιονδήποτε ταξικό αγώνα των ντόπιων προλετάρων.

Ο αντικαθεστωτικός αντιφασισμός απέτυχε να επανοικειοποιηθεί τον αντιφασισμό για αντικαθεστωτικούς σκοπούς. Αντίθετα, ικανοποιώντας εν μέρει το αίτημα των αριστερών δημοκρατών αντιφασιστών για ποινικοποίηση της χ.α., ήταν ο κρατικός αντιφασισμός και όχι «το λαϊκό κίνημα» ή οι αντιφασιστικές συλλογικότητες αυτός που μπόρεσε να πιστωθεί το «τσάκισμα του φασισμού». Ταυτόχρονα πέτυχε να περιορίσει κατά πολύ την ατζέντα του αντικαθεστωτικού αντιφασισμού,

στερώντας του το μονοπώλιο της ενασχόλησης με το βασικό αντικείμενό του. Ήταν χαρακτηριστική η αμηχανία τόσο των αριστερών όσο και των αντιεξουσιαστών αντιφασιστών απέναντι στην καταστολή της χ.α.: που για κάποιο διάστημα είτε δεν την αναγνώριζαν καν σαν τέτοια είτε την υποβάθμιζαν. Ο καταιγισμός δημοσιευμάτων που «αποκαλύπτουν» το ρατσιστικό, ναζιστικό και μισάνθρωπο χαρακτήρα της χ.α. αιφνιδίασε και στη συνέχεια ξεδόντιασε και υφάρπαξε τον αντιφασιστικό λόγο, γιατί σημασία δεν έχει αν μπορείς να πεις «τα λέγαμε εμείς εδώ και χρόνια» αλλά ποιος κάνει ταμείο με τον αντιφασισμό. Και μετά τη δημοσιοποίηση του βίντεο Μπαλτάκου-Κασιδιάρη, ταμείο με τον αντιφασισμό και την υπέρσπιση του συντάγματος έχουν αρχίσει πλέον να κάνουν και... ο Καρατσαφέρης και η χ.α.! Να γιατί μιλάμε σήμερα για τον αντιφασισμό σαν φάρσα.

Ως εκ τούτου, μια ψύχραιμη, ταξική ανάλυση του νεοφασισμού και της χρήσης του από το δημοκρατικό καπιταλιστικό κράτος-κρίση είναι αναγκασμένη να ξεκινήσει από την πολιτική διαλεύκανση των αιτιών της πρόσφατης ανόδου της χ.α. και της χρήσης της από τη Ν.Δ. τόσο πριν όσο και μετά τη σύλληψη και διαπώμηση της ηγεσίας της. Η ιστορική διαλεύκανση των όρων και των νοημάτων θα ακολουθήσει μετά.

Ο ΑΝΑΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΒΙΩΣΗΣ-2 «ΑΚΡΑ» + 1 «ΚΕΝΤΡΟ» ΚΑΙ ΑΠΕΙΡΟΙ ΠΛΕΟΝΑΖΟΝΤΕΣ: ΜΙΑ «ΘΕΩΡΙΑ» ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΝΤΕΞΕΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Την αφορμή για την καταστολή της χ.α. την έδωσε ο γιος του αριστερού μεταλλεργάτη, που αποφάσισε τη νύχτα της 18^{ης} Σεπτεμβρίου του 2013, λίγες μόνο μέρες μετά την επίθεση που είχαν δεχτεί οι σύντροφοι του πατέρα του στο Πέραμα, να εκτεθεί μόνος του απέναντι στη συμμορία και να τους την πει μες στη μούρη τους. Αυτό το θράσος το πλήρωσε με τη ζωή του. Αλλά κατάφερε να αλλάξει μακροπρόθεσμα το πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα. Κι αν η λέξη «αλλάξει» ακούγεται βαριά για τις δυνατότητες ενός ατόμου, ας πούμε απλά ότι ήταν ο καταλύτης αυτής της αλλαγής.

Ο τρόπος που αντιμετώπισε η κυβέρνηση τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα από τη χ.α. απέδειξε ότι το κράτος και το κεφάλαιο δεν προετοίμαζαν εμφύλιο πόλεμο και πογκρόμ κατά αγωνιστών (όπως πολλοί από αυτούς που ταυτίζουν την ατζέντα του σημερινού αστικού κράτους με την ατζέντα της χ.α. είχαν βιαστεί να συμπεράνουν): ούτε προχώρησαν στη σκλήρυνση του κράτους έκτακτης ανάγκης, με τον τρόπο που θα μπορούσε να σηματοδοτεί μια δολοφονία σαν αυτή. Ακρι-

Προς το παρόν, βέβαια, ταμείο κάνει ο κρατικός αντιφασισμός.

βώς το αντίθετο. Το κράτος και το κεφάλαιο όντας ήδη σε ένα καθεστώς έκτακτης ανάγκης δεν θέλουν μια αναβάθμισή του με σκηνικό εμφύλιου αλλά δεξιά vs αριστερά. Στον καταμερισμό εργασίας των μορφών διαχείρισης και απαξίωσης της εργασιακής δύναμης (με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο και όπως αυτός ίσχυε μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2013), η χ.α., που από παρακρατική συμμορία αναβαθμίστηκε σε κομμάτι του κράτους **μόνο αφού ο μακρόσυρτος Δεκέμβρης (2008-2012) είχε ήδη ηττηθεί από ένα συνδυασμό εσωτερικών αιτιών και αστυνομικής καταστολής**, έπαιζε ένα σύνολο συγκεκριμένων ρόλων:

1. Αποτελούσε δεξαμενή διοχέτευσης/εγκλωβισμού συντηρητικών, πρώην δεξιών/πασόκων ψηφοφόρων, που με την εξασθένηση του παλιού κράτους των κομμάτων βρίσκονταν σε μια δυνητικά επικίνδυνη και ρευστή κατάσταση, όπως είχαν δείξει οι κινητοποιήσεις της «πάνω πλατείας» Συντάγματος τον Ιούνιο του 2011, καθώς κι αυτές των φορτηγατζήδων και ταξιτζήδων την περίοδο 2010-2011.
2. Με μια γενικότερη έννοια, πέρα από τη στενή δηλαδή πολιτική σκοπιμότητα του εγκλωβισμού χαμένων ψηφοφόρων που κάποτε μπορεί να επαναπατρίζονταν, η χ.α. ενσάρκωνε την εκπροσώπηση της «εξέγερσης από τα

δεξιά», δηλαδή την ξεδοντιασμένη πολιτική εκπροσώπηση της ούτως ή άλλως λιγότερο επικίνδυνης για το καθεστώς, με την ευρεία έννοια, μορφής εκτόνωσης της οργής ενάντια στην καπιταλιστική επίθεση. Μια «εξέγερση από τα δεξιά» που δεν θίγει ούτε τους θεσμούς –μεταξύ άλλων, η χ.α. είναι κόμμα που *πρέπει* να λέει ότι σέβεται τη νομιμότητα– ούτε την κυριαρχία του κεφαλαίου, αλλά μόνο τους τρέχοντες σχεδιασμούς τους – πράγμα που βεβαίως δεν μπορεί να γίνει ανεκτό όταν έχει ανεξέλεγκτη μορφή. Παρά την καταστολή που έφαγε, η χ.α. εξακολουθεί να παίζει αυτούς τους δύο ρόλους γιατί την έχει ανάγκη ο «ανώριμος λαός» της.

3. Αποτελούσε δύναμη κρούσης στην εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών βιοπολιτικής και πειθάρχησης: τρομοκρατική διαχείριση των μεταναστών (ενίοτε και με δολοφονίες) με στόχο την εντατικότερη εκμετάλλευσή τους και τη χρήση τους ως αποδιοπομπαίων τράγων, καλλιέργεια ευγονιστικών και ρατσιστικών αντιλήψεων, εθνικιστική παγίδευση κάθε μνησικάκης αντίδρασης στην πολιτική της απαξίωσης ώστε να έρχεται μετά το κράτος και να παρουσιάζεται ως η υπεύθυνη, σοβαρή δύναμη που «αφουγκράζεται» την «κοινωνία» και υλοποιεί με τον σωστό τρόπο αυτό που η ίδια η «κοινωνία» επιζητεί. Αυτόν το ρόλο η χ.α. σήμερα δυσκολεύεται να τον παίξει.
4. Λόγω της φασιστικής της φύσης νομιμοποιούσε με τη δράση της την ύπαρξη όλων των άλλων δημοκρατικών κομμάτων, όντας η ενσάρκωση του Κακού που οι δημοκρατίες «δυστυχώς» δεν μπορούν να αποφύγουν αλλά «ευτυχώς» ελέγχουν.

Όσο ακόμα ο Σύριζα στήριζε στα λόγια αγώνες που ξεπερνούσαν την αστική νομιμότητα, αυτή η τελευταία χρήση της –που εξακολουθεί να παραμένει σημαντική αλλά σε ένα εμπλουτισμένο πια δημοκρατικό πολιτικό πλαίσιο, όπως θα δούμε– έδινε στο κράτος την επιλεκτική δυνατότητα να αμφισβητεί τη δημοκρατικότητα και της αριστεράς βαφτίζοντάς την «ακραία» και έτσι να χειρίζεται τόσο την αριστερά όσο και τη φασιστική δεξιά ως παραβατικές, ακραίες και ανώριμες, πολιτικά «πρωτόγονες» δυνάμεις, ενώ αυτό εμφανιζόταν ως εγγυητής της νομιμότητας και ομαλότητας και η απαξίωση που προωθεί ως «νοικοκύρεμα».

Τα «άκρα» της κεντρικής πολιτικής σκηνής σκηνοθετήθηκαν έτσι από το «κέντρο» της απαξίωσης ώστε να μεταφερόμαστε διαρκώς στο αναχρονιστικό πολιτικό σκηνικό του εμφυλίου και της μετεμφυλιακής περιόδου: «Θάνατος στη μεταπολίτευση!» κραυγάζαν τα σκυλιά-απόγονοι των ταγματασφαλιτών, την ίδια ώρα που χοντραίνουν ιδεολογικά και πεζοδρομικά τη διαδικασία της υποτίμησης και απαξίωσης της εργασίας και κάνουν το κράτος να φαντάζει δύναμη «σταθεροποίησης» και ηπιότερης απαξίωσης. «Θα σας τaráξουμε στη

Τότε, όπως και τώρα, η προλεταριακή πρακτική έρχεται σε σύγκρουση με τον λεγκαλισμό της αριστεράς.

νομιμότητα!», ψέλλιζε η επίσημη αριστερά αμήχανα, αναπαράγοντας το λεγκαλισμό της ΕΔΑ της δεκαετίας του '60 και την προβοκατορολογία της και προτείνοντας αυτή τώρα το νέο σχέδιο Μάρσαλ⁷ τέλος, στο περιθώριο, ένα σεβαστό κομμάτι της άκρας αριστεράς και του α/α χώρου συμπλήρωνε το τοπίο της αναβίωσης με συνθήματα τύπου «ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, Μελιγαλάς».

Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι μια τέτοια είδους μεταφορά στο παρελθόν –όποτε γίνεται– όχι μόνο θάβει στη λήθη όλη την κληρονομιά της έμπρακτης κριτικής του διεθνιστικού κινήματος στον σταλινισμό, τον εθνικισμό και την αριστερά της «εθνικής ανασυγκρότησης» αλλά επιπλέον μας αποπλίζει θεωρητικά –άρα και πρακτικά– στο σήμερα.

Το ακροδεξιό κόπρισμα της πλέον νεοφιλελεύθερης κυβέρνησης, που είχε κληθεί να ανασυντάξει το ταξικό τοπίο βίαια, χρησίμευε, μεταξύ άλλων, και στο να στήνει την παγίδα του να σκεφτόμαστε με όρους εμφυλίου, με αντιθετικούς όρους αριστεράς εναντίον δεξιάς. Το ότι μας προορίζουν για μισθούς της δεκαετίας του '50 δεν σημαίνει ότι πρέπει να αναλύουμε την πραγματικότητα ως υποψήφιοι τρόφιμοι ξερονησιών.

Το σύννηθες μοτίβο των περισσότερων κινηματικών αναλύσεων απέναντι στην όψιμη *antifa* εμφάνιση της κυβέρνησης Σαμαρά είναι το εξής: το κίνημα, αντιδρώντας στη δολοφονία του αντιφασίστα Φύσσα ανάγκασε το (φασιστικό, όπως παρουσιάζεται συνηθέστερα) κράτος και τα media να κάνουν μια υποκριτική και καθυστερημένη επίθεση στη χ.α. αλλάζο-

7. Η φράση αυτή του Ηλίου, προέδρου της ΕΔΑ, συνόψιζε τη στάση της κοινοβουλευτικής αριστεράς στη διάρκεια των Ιουλιανών που συνίστατο στο προβοκάρισμα και την καταγγελία των αυθόρμητων και εκτεταμένων κοινωνικών συγκρούσεων που είχαν ξεσπάσει τον Ιούλιο του 1965. Δηλαδή πόσο παραπάνω σαφής για τις προθέσεις της να γίνει η αριστερά του κεφαλαίου;

ντας άρδην όχι τη φασιστική τους ατζέντα αλλά την επικοινωνιακή τους πολιτική και την προμοδότηση της χ.α., η οποία ταυτόχρονα έχει την ενεργητική στήριξη μεγάλου μέρους της (μικροαστικής και φασιστικοποιημένης) ελληνικής κοινωνίας. Ευφάνταστο το σενάριο, αλλά μπάζει από παντού.

Πρώτα απ' όλα, τόσο το αντιφασιστικό όσο και το απεργιακό κίνημα σήμερα είναι αρκετά αδύναμα, τουλάχιστον συγκρινόμενα με τον μακρόσυρτο Δεκέμβρη, για ν' αποτελέσουν απειλή για το καθεστώς. Συνεπώς, η **σαν έτοιμη από καιρό** αντίδραση απέναντι στη χ.α., το plan B της χρήσης της ακροδεξιάς, προφανώς πρέπει ν' αποδοθεί αλλού. Η σχετική αυτονομία της τελευταίας και η πρωτοβουλιακή –ακόμα και ανταγωνιστική προς την κυβέρνηση– απόπειρα να διαδραματίσει ένα πιο ανεξάρτητο ρόλο κρίθηκε μη ανεκτή. **Η αρνητική χρήση της ως νομιμοποιητική δύναμη όλων των άλλων πολιτικών δυνάμεων έπρεπε μετά το Σεπτέμβρη να αποκτήσει προτεραιότητα έναντι των υπόλοιπων χρήσεών της.** Εξάλλου, σε κανένα αγώνα η χ.α. δεν αποτέλεσε άμεση κατασταλτική δύναμη: καμιά απεργία ή κινητοποίηση δεν χτυπήθηκε από τη χ.α., πουθενά ο ταξικός ανταγωνισμός δεν υποχώρησε λόγω της φασιστικής καταστολής. Γι' αυτές τις περιπτώσεις, η αριστερά διεκδικεί το μονοπώλιο της κατασταλτικής χειραγώγησης με την τεχνογνωσία που της παρέχει η ιστορική της κληρονομιά!

Άρα, ο περιορισμός της χρήσης της χ.α. από το ίδιο το κράτος που την προώθησε, *αποκαλύπτει περισσότερα για τη φύση αυτού του κράτους και τη στρατηγική του παρά για τη δύναμη του κινήματος.* Επειδή είναι δύσκολο να δεχτούμε ότι ένα υποτίθεται φασιστικό κράτος –σύμφωνα με την τρέχουσα *antifa* αντίληψη– αυτοχειριάζεται θυσιάζοντας έναν πολύτιμο σύμμαχό του, τότε θα πρέπει να αναζητήσουμε την ουσία αυτού του κράτους πέρα από τα ξυρισμένα pitbull, των οποίων την ατζέντα υποτίθεται αντέγραφε.

Το δημοκρατικό κράτος, και ιδιαίτερα στην «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» που έχει κατασκευάσει, έχει δικά του όπλα για να συντρίψει τους εχθρούς του, όπως έχουμε δείξει και όπως μας υπενθύμισε άλλωστε και ο πρωθυπουργός όταν έστειλε πέρσι το μήνυμα προς όλα τα «άκρα» ότι «η βία, απ' όπου κι αν προέρχεται, δεν θα γίνει ανεκτή». Η «θεωρία των δύο άκρων» ακροβατούσε σε ένα τεντωμένο σχοινί: αφενός, η φραστική καταγγελία της ακροδεξιάς, από τη στιγμή που συνδυαζόταν με την έμπρακτη ενθάρρυνσή της, μετά δυσκολίας την περιόριζε στις χρήσεις που ήδη αναφέραμε: αφετέρου, η διαρκής μομφή εναντίον της αριστεράς για υποτιθέμενη πρόθεση ανατροπής του συστήματος, από τη στιγμή που βοήθησε στον αυτοπεριορισμό της σε άσφαιρους, περιχαρωμένους και εγκλωβισμένους στα πλαίσια της νομιμότητας απεργιακούς αγώνες απονομιμοποιήθηκε ως μομφή. Όταν η ακροδεξιά λοιπόν άρχισε να εφαρμόζει μονομερώς

ένα σκηνικό θεαματικού εμφύλιου, ελλείψει αντίπαλου αριστερού «άκρου», το σκηνικό κατέρρευσε και χρειάστηκε ν' αντικατασταθεί από ένα άλλο.

Η διαχείριση της δολοφονίας του αντιφασίστα εργάτη και ράπερ Φύσσα από το κράτος και οι διώξεις ενάντια στη χ.α. που ακολούθησαν έδειξαν ότι το έργο της καταστροφής σταθερού και μεταβλητού κεφαλαίου μπορεί να επιτελεστεί και **χωρίς** φασίστες. Άλλωστε τη διετία 2010-2011 ξεκίνησε χωρίς αυτούς και χωρίς να τους έχει ανάγκη – τουλάχιστον μέχρι να γίνει αντιληπτό από την εξουσία ότι η **«εξέγερση από τα δεξιά» της «πάνω πλατείας» Συντάγματος έπρεπε και μπορούσε να στραφεί προς πιο ανώδυνες κατευθύνσεις μέσω της χρήσης της χ.α.** Ακόμα περισσότερο, είναι τώρα αναγκαίο να συνεχιστεί αυτή η διαδικασία με τους φασίστες στη γωνία. Είναι ακριβώς τέτοια η κλίμακα της καταστροφής και απαξίωσης που επιχειρείται ώστε να μην μπορούν το κράτος και το κεφάλαιο να την εμπιστευθούν στη φασιστική ακροδεξιά, τη στιγμή που δημιουργεί ανεξέλεγκτες δυνητικά διαιρέσεις εντός ενός πληθυσμού που τον προορίζουν να αποδεχτεί την απαξίωσή του είτε ακολουθώντας το δρόμο της ατομικής κατάθλιψης είτε αυτόν της συλλογικής πλουραλιστικής εκλογικής αυταπάτης. Όταν οι φασίστες φτάνουν να δημιουργούν περισσότερα προβλήματα από αυτά που μπορούν να επιλύσουν, τότε το κράτος πρέπει να περιορίζεται στις δικές του θεσμικές δυνάμεις πειθάρχησης: τους μπάτσους, τους ελεγκτές, τους φοροεισπράκτορες, τους αξιολογητές, τους πωλητές ελπίδων κλπ.

Η προσπάθεια μερικής επανανομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος δεν περνάει πια μέσα από την προμοδότηση της χ.α. αλλά αντίθετα από μια συντονισμένη αντι-χ.α. εκστρατεία αντιφασιστικής συσπείρωσης του κράτους και των μπλοκ εξουσίας με στόχο την «εθνική ενότητα»: μετά την κοινή πολιτική συμφωνία κατάργησης της χρηματοδότησης της χ.α. και άρσης της βουλευτικής ασυλίας των βουλευτών της, *ας μην ξαφνιαστούν οι «ριζοσπάστες» ψηφοφόροι του Σύριζα, αν κάποια στιγμή, όπως το 1990, δουν το κόμμα τους σε κάποια «οικουμενική κυβέρνηση».*

Φυσικά, ο τρόπος που το κράτος αναλαμβάνει αυτή την αποστολή διαφυλάττει πρώτα απ' όλα το ίδιο προασπίζοντας το από κάθε άλλη απειλή ή αμφισβήτηση. Είναι σίγουρο ότι ο καθυστερημένος ζήλος εναντίον της «εγκληματικής οργάνωσης» θα ενεργοποιήσει στην πραγματικότητα μια πολλαπλάσια κατασταλτική και αφομοιωτική ισχύ σε ό,τι σταθεί εμπόδιο στην επιχείρηση της απαξίωσης. **Ο στόχος είναι η ταξική βία.** Αυτό είναι το μόνο «άκρο» που προκαλεί πραγματικό τρόπο στην εξουσία. Ακόμα κι η εκτέλεση των δύο χρυσαιγιτών την 1/11/2013 έχει συμβάλει στην κατεύθυνση της ενοποίησης του δημοκρατικού αντιφασισμού έναντι της ταξικής, προλεταριακής βίας. Επρόκειτο, όχι για ενέργεια αποσταθε-

Βερολίνο 1919: ο υπουργός άμυνας Νόσκε του SPD επιθεωρεί τα Freikorps Hülsen.

ροποίησης –όπως ισχυρίζονταν οι αριστεροί ρεφορμιστές– αλλά για ενέργεια που ως αθέλητο αποτέλεσμα της έχει τη σταθεροποίηση του καθεστώτος.

Προφανώς, η ραγδαία μετατόπιση της στοχοποίησης των «πολιτικών αντιπάλων» αντανάκλα την αμφισβήτηση, από τη μεριά των κυρίαρχων φραξιών του κεφαλαίου, μιας έως πέρσι προτεινόμενης στρατηγικής βίαιης ενοποίησης των εσωτερικών του αντιθέσεων με τη συνεπικουρία της χ.α. Ομοίως, αυτή η ενοποίηση –όταν υπάρξει αναγκαιότητα να γίνει– δεν θα αποκλείει ίσως τη συμπερίληψη και της αριστεράς, καθώς μάλιστα τώρα το έδαφος το προλειαίνει η ενότητα του δημοκρατικού αντιφασισμού.⁸

ΒΑΪΜΑΡΗ ΟΠΩΣ... ΑΘΗΝΑ; ΜΟΝΟ ΚΟΙΝΟ, Η ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το 2012, όταν ακόμα έπαιζε η «θεωρία των δύο άκρων», εκδόθηκε από το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς μια συλλογή κειμένων με τίτλο *Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και οι σημερινές «αναβιώσεις» της*. Όπως λέγεται στον πρόλογο, βασικός στόχος αυτής της έκδοσης είναι «η υπεράσπιση της δημοκρατίας με ταυτόχρονη ανανοηματοδότησή της». Παρά την πολιτική τους μετριοπάθεια, στο πρώτο από αυτά τα κείμενα γίνονται κάποιες ενδιαφέρουσες και σωστές διαπιστώσεις: η «θεωρία των δύο άκρων» εκπορεύεται, μεταξύ άλλων, από το κομμάτι εκείνο της σύγχρονης γερμανικής ιστοριογραφίας που αναγιγνώ-

σκει την ιστορία με βασικό γνώμονα την πολιτική χρήση της για τις τρέχουσες (κάθε φορά) κρατικές ανάγκες. Σύμφωνα με αυτή την ιστοριογραφία, «άκρα» την εποχή του μεσοπολέμου ήταν οι κομμουνιστές και οι ναζί και «μετριοπαθείς» το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας (SPD), το Κόμμα του Κέντρου και οι Φιλελεύθεροι που προσπαθούσαν να διασώσουν τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης από τους «ακραίους εχθρούς» της.

Γελάει πικρά όποιος γνωρίζει ότι η «μετριοπάθεια» των εν λόγω κομμάτων συνίστατο α) στη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης ακόμα κι ένοπλα όταν αυτή απειλήθηκε απ' την επανάσταση του 1919 κι από άγριες εργατικές κινητοποιήσεις την ίδια χρονιά, το 1920 και αργότερα, που όλες καταπνίγηκαν στο αίμα· β) στην επιλεκτικά θετική μεταχείριση του ακροδεξιού «άκρου» που αφορούσε στη συνεργασία του SPD με τα Freikorps είτε για την καταστολή της επανάστασης είτε για την καταστολή απεργιών, ακόμα κι αν επρόκειτο για τα ίδια παραστρατιωτικά σώματα που τον Μάρτη του 1920 είχαν επιχειρήσει πραξικόπημα (το λεγόμενο Kapp)· γ) στη διαρκή υπονόμηση των εργατικών μεταρρυθμίσεων που πάνω τους βασίστηκε ο μεσοπολεμικός γερμανικός κορπορατισμός και ο «ταξικός συμβιβασμός» μετά την καταστολή της επανάστασης το 1919. Η υπονόμηση αυτή αφορούσε τόσο στη μετατροπή της προνοιακής πολιτικής όλο και περισσότερο σε εργαλείο διαχωρισμού και ελέγχου του προλεταριάτου όσο και την επιβολή μέτρων λιτότητας, ιδιαίτερα μετά το 1930, με την ανοχή ή και την ενεργητική στήριξη του SPD. Καθώς οι εργατικές μεταρρυθμίσεις είχαν μια νομική πια υπόσταση ως άρθρα μέσα στο σύνταγμα, η ταξική επίθεση εναντίον της εργατικής τάξης περνούσε αναγκαστικά από τη ραγδαία ακύρωση του συντάγματος. Οι «μετριοπαθείς» (οι δημοκράτες, θα συμπληρώναμε εμείς) ενεργητικά επιδίωξαν την αυτοακύρωση της δημοκρατίας στο βαθμό που η διατήρησή της έβαζε εμπόδια στην υπέρβαση της κρίσης αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης.

Την επανεμφάνιση της «θεωρίας των δύο άκρων» στην Ελλάδα, αυτή τη φορά με αναφορές κιόλας στη μεσοπολεμική Γερμανία, οι συγγραφείς της συλλογής την αποδίδουν στις πολιτικές σκοπιμότητες της «μνημονιακής» συγκυβέρνησης και στην επιδίωξή της να ανταγωνιστεί τον Σύριζα. Κατ' αυτούς, οι εμπνευστές της πρόσφατης χρήσης της «θεωρίας» αυτής στη μεν Γερμανία στοχοποιούν το die Linke και στη δε Ελλάδα τον Σύριζα, τα οποία υποτίθεται, σύμφωνα με τις χοντροκομμένες και ανιστόρητες μεταφορές των ιδεολογικών συμβούλων των κυβερνήσεων σε Ελλάδα και Γερμανία, είναι οι κληρονόμοι του... KPD!

Χρειαζόταν όμως το ελληνικό κράτος να καταφύγει στη Βαϊμάρη και τους ιστορικούς της για να βρει την αντιεξεγερτική ορολογία που ταιριάζει στις τρέχουσες επιδιώξεις του; Αν ανατρέξουμε λίγο στην πολιτική κληρονομιά του, θα δού-

8. Στο όνομα αυτής της ενότητας, η αποτυχημένη, αν και προκλητική, απόπειρα come-back της χ.α. στο Κερατσίνι, που κατέληξε σε επίθεση στο αναρχικό στέκι Ρεσάλτο στις 25 Ιανουαρίου 2014, παρουσιάστηκε πολύ αρνητικά για τη χ.α. αλλά με σχεδόν πατρικό ενδιαφέρον για τους αναρχικούς συντρόφους από το Mega Channel!

με ότι η πρώτη εφαρμογή της «θεωρίας» αυτής ανάγεται στα χρόνια αμέσως μετά τον πόλεμο και ήταν διεθνής: πρόκειται για την καταγγελία τόσο του φασισμού όσο και του «κομμουνισμού» από τους δεξιούς διανοούμενους των δυτικών δημοκρατιών σε όλη την ψυχροπολεμική περίοδο, ενώ κατά καιρούς αποτέλεσε επίσης το ιδεολογικό πολεμοφόδιο ορισμένων μεταπολεμικών κυβερνήσεων εναντίον του «εσωτερικού εχθρού». Όμως, η πιο καθαρόαιμη, ελληνική εκδοχή της «θεωρίας» αυτής, είναι ο περιβόητος «αριστεροχουντισμός», ο πολιτικός νεολογισμός που χρεώνεται στον Κ. Καραμανλή τον πρεσβύτερο. Οι σημερινοί πολιτικοί του απόγονοι δεν χρειάστηκε να ψάξουν πολύ στα κιτάπια της καθεστωτικής γερμανικής ιστοριογραφίας, αφού στην ντόπια και μάλιστα στη δική τους κομματική παράδοση βρισκόταν η πολύ απλή και χοντροκομμένη ιδέα της ίσης «απειλής» εναντίον της δημοκρατίας, η οποία προέρχεται τόσο από τα χουντικά «σταγονίδια» όσο και από την άκρα, αλλά ακόμα και τη μη άκρα, αριστερά. Αναφερόμαστε στην περίοδο που μεγαλούργησε ο αλήστου μνήμης υπουργός Δημόσιας Τάξης και ιδρυτής των ΜΑΤ Μπάλκος την περίοδο που η καταστολή των ταξικών αγώνων –που ήταν ο πραγματικός στόχος– συμβάδιζε με τη συκοφάντησή τους μέσα σε ένα κλίμα σύγχυσης και φόβου: οι «αριστεροχουντικοί» βρίσκονταν πίσω από αγροτικές κινητοποιήσεις, μέσα στις απεργιακές επιτροπές και παντού στις ταραχές στους δρόμους.⁹

Ο «αριστεροχουντισμός» όμως δεν θα είχε σημειώσει καμιά ιδιαίτερη επιτυχία αν δεν συνοδευόταν από την πολύ πιο στέρεα και με μακρύτερη παράδοση αριστερή προβοκατορολογία: το ΚΚΕ εδώ βρισκόταν στην ειδικότητά του, έτοιμο να στείλει στο πυρ το... προβοκατορότατον ό,τι δεν μπορούσε να χειραγωγήσει και υπερέβαινε τις νομιμόφρονες επιδιώξεις του. Το πληκτικά και καταθλιπτικά μόνιμο μοτίβο των «προβοκατόρων» είναι το συμπλήρωμα της διαχρονικής δεξιάς «θεωρίας των δύο άκρων» και η αριστερά, που διαρρηγνύει τα ιμάτιά της όταν την ταυτίζουν με το «άλλο άκρο», είναι η πλέον κατάλληλη να ανακαλέσει στην τάξη και να καταστείλει το πραγματικό άκρο: **το εξεγερμένο προλεταριάτο**. Αυτό άλλωστε δεν έκανε και τη δεκαετία του '70;

Σήμερα, η πολιτική απάντηση του Σύριζα στη δεξιά είναι η προσφυγή στη λατρεία της νομιμότητας και η διαρκώς αυξανόμενη συντηρητικοποίησή του. Απ' αυτή την άποψη λοιπόν, από το αποτέλεσμα της εφαρμογής της, η γνωστή «θεωρία» φαίνεται πετυχημένη, γιατί η ουσία της επιτυχίας της δεν κρίνεται με μέτρο την υποτιθέμενη «μετριοπάθεια» της κυβέρνησης –που το ψευδεπίγραφο της μπορεί ν' αποκαλυφθεί σχε-

9. Ένα «μικρό ιστορικό της θεωρίας των άκρων» θα βρει κανείς στη *basse classe* #1, Απρίλης 2014.

Έξ' άφορμής τῆς ἐκστρατείας Δεξιᾶς - Ἀριστερᾶς

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΚΡΩΝ

Ἐδηλώσεν ὁ κ. Γ. Παπανδρέου

Ἡ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΘΑ ΑΠΟ-
ΦΑΝΘΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ «ΔΑΜ-
ΠΡΑΚΤΕΑΣ» ΚΑΙ ΤΟΥΣ
ΠΑΡΑΚΡΑΤΙΚΟΥΣ

Δημοκρατικὸν καθῆκον ἡ παρα-
κολούθησις ἀνόμων ἐνεργειῶν

Ὁ πρωθυπουργὸς κ. Γ. Παπανδρέου προέβη χθὲς εἰς ἐκδήλωσιν ἐξ ἐπισημοῦς ὁμιλίας ἐν τῇ ἀκρῇ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς ἀνὰ μὲν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς ἐλευθέριας καὶ τοῦ νόμου ἐναντίον τῶν δύο ἀκρῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς ἐλευθέριας καὶ τοῦ νόμου ἐναντίον τῶν δύο ἀκρῶν.

Μια πρώτη εκδοχή της «θεωρίας των 2 άκρων». Πρωτοσέλιδο της κεντρίας εφημερίδας *Ελευθερία*, στις 20/1/1965.

τικά εύκολα – ή την υποτιθέμενη αντιμνημονιακή «συνάφεια» μεταξύ αριστεράς και χρυσής αυγής. Η βαθύτερή της στόχευση ήταν, μέσω της ιδεολογικής ευθυγράμμισης των «ακραίων» συνιστωσών του Σύριζα που φλέρταραν με την αμφισβήτηση της αστικής νομιμότητας, να θωρακιστούν το καπιταλιστικό κράτος και οι δημοκρατικοί θεσμοί εναντίον του πραγματικού «άκρου», του «εσωτερικού εχθρού», που αποτελεί και τη μόνη τους απειλή. Παραδόξως – αλλά το παράδοξο ισχύει μόνον για όποιον τρέφει ψευδαισθήσεις – ήταν η αριστερά του κεφαλαίου, μια ανερχόμενη πολιτική δύναμη που επιθυμεί διακαώς να κυβερνήσει, δηλαδή να διαχειριστεί η ίδια την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής σχέσης, που πρώτη **εναρμονίστηκε με τη βαθύτερη λογική** της «θεωρίας των δύο άκρων» **αναπαράγοντάς την** δια της καταγγελίας: είναι ο Σύριζα, που δεν χάνει ευκαιρία να αρνείται οποιαδήποτε σχέση με πρακτικές που δείχνουν έλλειψη σεβασμού απέναντι στους δημοκρατικούς θεσμούς – οι «προβοκάτορες» των Σκουριών είναι το πιο τρανταχτό παράδειγμα – και να καταγγέλλει «προβοκάτσιες» που ετοιμάζονται να στηθούν εναντίον του, αυτός που ενισχύει με τη δημαγωγία του την καπιταλιστική δημοκρατία.¹⁰ Άλλωστε, όπως ξέρουν όσοι συμμετείχαν ενεργά στο κίνημα στο Σύνταγμα το 2011, το ουσιαστικό και υπαρκτό πρόβλημα δεν ήταν τόσο ο χοντροκομμένος εθνικισμός της «πάνω πλατείας» όσο η συνδυασμένη προσπάθεια πολιτικής κεφαλαιοποι-

10. Σε άρθρα στην *Αυγή* διαδιδόταν επίμονα, την επαύριο της αντίταξης εκστρατείας της κυβέρνησης, η ιδέα της επικείμενης προβοκάτσιας εις βάρος του Σύριζα που είναι φυσικά «επικίνδυνη για τη δημοκρατία και την ομαλότητα» αλλά και για τα κοινωνικά κινήματα που τεχνηέντως ταυτίζονται με τον Σύριζα («Στήνεται προβοκάτσια!» *Αυγή*, 10.10.2013, <http://www.avgi.gr/article/1109366/stinetai-probokatsia>). Ομοίως, η εκτέλεση των δύο φασιστών, μελών της Χρυσής Αυγής, στο Νέο Ηράκλειο, αποτελεί «προβοκάτσια» και «επίθεση στην ομαλότητα» που βοηθάει να στηθεί «το φάντασμα της 'αριστερής βίας'»: όλα συνωμοτούν δηλαδή ώστε να δυσκολευτεί ο Σύριζα να βρει το δρόμο προς την εξουσία!

και την εφαρμογή της πολιτικής του γενικότερα: στο Πέραμα, για παράδειγμα, δεν μπορούσε να γίνει ανεκτή η απαξίωση της εργασιακής δύναμης που επέβαλε η χ.α. ανοίγοντας τα κεφάλια των νομίμων εκπροσώπων-πατερούληδων της εργατικής τάξης **η απαξίωση πρέπει να γίνεται μόνο από το επίσημο κράτος**, με τους δικούς του όρους και χωρίς τους ηλίθιους τσαμπουκάδες των ανταγωνιστών αδελφών του από τον τομέα της οικονομίας του καθαρού εγκλήματος – πράγμα που πλέον της επιβάλλει μια αλλαγή της φυσιογνωμίας της.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ, ΦΑΣΙΣΜΟΣ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ: ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να συμβάλλουμε στη διάλυση της σύγχυσης που βασιλεύει γύρω από τους όρους φασισμός, ολοκληρωτισμός και σπανιότερα ναζισμός. Χρειάζεται όμως να σημειώσουμε από την αρχή πως συνήθως η σύγχυση στη χρήση αυτών των όρων δεν είναι άμοιρη πολιτικών σκοπιμοτήτων. Για να το δείξουμε αυτό είναι απαραίτητη λίγη γενεαλογία.

Ο όρος ολοκληρωτισμός που συνήθως, λανθασμένα, θεωρείται ψυχροπολεμικό κατασκευάσμα, πρωτοεμφανίζεται τη δεκαετία του '20.

Επινοήθηκε στην Ιταλία το 1923 από αντιφασίστες για να περιγράψει αρνητικά το φασισμό, αλλά γρήγορα τον οικειοποιήθηκε ο Μουσολίνι κάνοντας λόγο για την «άγρια ολοκληρωτική θέληση» του κινήματός του, που είχε γίνει πλέον καθεστώς. Στη συνέχεια, ο Τζεντίλε, ο κύριος ιδεολόγος του ιταλικού φασισμού, θα του προσδώσει μια πιο κρατικιστική χροιά χρησιμοποιώντας τον ως συνώνυμο του πανταχού παρόντος κράτους που τείνει να υπερβεί τη διαίρεση κράτους-κοινωνίας που χαρακτηρίζει τις «αδύναμες» πλουραλιστικές δημοκρατίες. Το κράτος αυτό είναι το φασιστικό κράτος, που για τους ιδεολόγους του δεν είναι πια ένα καπιταλιστικό αλλά ένα (λαϊκό, στην περίπτωση του ναζισμού) κράτος, οργανωμένο σύμφωνα με μια αυστηρή ιεραρχία λειτουργιών, η οποία απορροφά πλήρως την κοινωνία των πολιτών. Σύμφωνα με τον Μουσολίνι, «τα πάντα μέσα στο κράτος, τίποτα έξω από το κράτος, τίποτα εναντίον του κράτους». Στη Γερμανία την ίδια περίοδο είχε επίσης τη διπλή αυτή έννοια: ο Έρνστ Γιούνγκερ μιλούσε για «ολοκληρωτικό πόλεμο» και «ολοκληρωτική κινητοποίηση» και ο Καρλ Σμιτ, καθώς ανέπτυξε την έννοια της «πολιτικής της ισχύος» που βασίζεται στη σχέση φίλου-εχθρού, αντιπαρέθετε την «ολοκληρωτική κατάσταση ταύτισης κράτους και κοινωνίας» στο φιλελεύθερο πλουραλιστικό κράτος, με την πρώτη να θεωρείται ως η ιστορική αντίθεση του δεύτερου. Ο ναζισμός ακολούθως ενσωμάτωσε τον όρο (και με τις δύο του έννοιες, την «κινηματική» και την κρατικιστική), στο θεωρητικό του οπλοστάσιο, τονίζοντας, ακόμα περισσότερο από τον ιταλικό φασισμό, τη βουλησιαρχική αντίληψη ότι το κράτος αποτελεί την ενσάρκωση της θέλησης του Ηγέτη.

Η θεωρία του ολοκληρωτισμού, ως εργαλείο περιγραφής και ανάλυσης όχι μόνο του ναζισμού και του φασισμού αλλά και του σταλινισμού, άρχισε ν' αποκτά στέρεη βάση την περίοδο πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, κυρίως στους κόλπους της ρωσικής και της γερmano-ολλανδικής κομμουν-

νιστικής αριστεράς (των συμβουλευτικών κομμουνιστών, όπως είναι ευρύτερα γνωστοί). Στη θεωρία της γερμανο-ολλανδικής κομμουνιστικής αριστεράς, η κριτική του ολοκληρωτισμού αποτελούσε τον πυρήνα της ανάλυσής της για την τραγική ήττα του παλιού εργατικού κινήματος. Για τον Όττο Ρύλε, «η ολοκληρωτική κρατική τάξη πραγμάτων που βρίσκει την αποθέωσή της στο σύστημα της δικτατορίας» ήταν η πολιτική έκφραση της παγκόσμιας τάσης προς τον **κρατικό καπιταλισμό**, που κυρίως αναπτύχθηκε στη μπολσεβίκικη Ρωσία και τη ναζιστική Γερμανία. Σύμφωνα με τον Ρύλε, υπήρχε μια «εσωτερική σύγκλιση των τάσεων προς τον κρατικό καπιταλισμό» σ' αυτές τις δύο χώρες, «μια δομική, οργανωτική, τακτική και δυναμική ταύτιση, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η πολιτική συμφωνία και η κοινή στρατιωτική δράση».⁴² Πάντως, είτε σταθούμε στο έργο του Ρύλε Φαιός και Κόκκινος Φασισμός, είτε στην κριτική του σταλινισμού από τη ρώσικη κομμουνιστική αριστερά που στις αρχές της δεκαετίας του '30 επίσης έλεγε ότι ο κόσμος οδεύει προς μια καινούργια κοινωνική μορφή –τον Κρατικό Καπιταλισμό– με τη Γραφειοκρατία ν' αποτελεί τη νέα άρχουσα τάξη, μία ήταν η κοινή ιδέα **τοποθετημένη στην εποχή της: η αντεπανάσταση**, με τη μορφή του κρατικού καπιταλισμού, εφορμούσε ραγδαία ξεκινώντας από τη Ρωσία και τη Γερμανία για να καταλήξει στο σφαγείο του παγκόσμιου προλεταριάτου, δηλαδή τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Για μας, λοιπόν, η ιστορική και επαναστατική σημασία της χρήσης του όρου ολοκληρωτισμός τελειώνει κάπου εκεί με το τέλος του πολέμου αυτού και της περιόδου που επιχείρησε να αναλύσει η κομμουνιστική αριστερά (για περισσότερα, βλ. το επόμενο κεφάλαιο).

Στις αρχές της δεκαετίας του '40 αριστεροί και φιλελεύθεροι διανοητές, όπως οι Χίλφερντινγκ, Borkenau και Neumann, είδαν στην παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και την κοινωνία, στις Δίκες της Μόσχας και στο σοβιετο-ναζιστικό σύμφωνο αμοιβαίας μη επίθεσης του 1939 την επιβεβαίωση της σύγκλισης των οικονομικών και πολιτικών συστημάτων σ' αυτές τις δύο χώρες – μάλιστα έφτασαν σ' αυτό το συμπέρασμα χωρίς να γνωρίζουν μάλλον το έργο της κομμουνιστικής αριστεράς. Χάρη σ' αυτούς τους συγγραφείς αρχίζει να διαδίδεται η χρήση του όρου «ολοκληρωτισμός» για την περιγραφή των δύο καθεστώτων.

42. Όττο Ρύλε, *Ο ρόλος του Λένιν στο ρώσικο πείραμα και το γερμανικό φιάσκο*, εκδ. Νάβης, χ.χ., σελ. 3-4. Πρόκειται για τον τίτλο που έδωσε ο έλληνας μεταφραστής στο κείμενο του Ρύλε *Brauner und roter Faschismus* (Φαιός και Κόκκινος Φασισμός) του 1939. Είναι σαφές ότι σ' αυτές τις αναλύσεις ο «κομμουνισμός», στο φως της ρώσικης εμπειρίας, έχανε το αρχικό του νόημα ως κατάργηση της μισθωτής εργασίας, του χρήματος και του κράτους και αντιμετωπιζόταν είτε ως μια παραλλαγή του καπιταλισμού είτε ως μια νέα μορφή εκμετάλλευσης.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ήταν μέσα από τη δουλειά της Χάννα Άρεντ και του Καρλ Φρίντριχ που ο όρος καθιερώθηκε στο λεξιλόγιο των πολιτικών επιστημών και της δημοσιογραφίας και χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει όλα τα λίγο-πολύ «στατικά», «αυταρχικά» και «μονολιθικά» καθεστώτα – αν σημαίνουν τίποτα όλες αυτές οι λέξεις. Για τον Φρίντριχ, τα κλασσικά γνωρίσματα του ολοκληρωτικού καθεστώτος είναι: μία επίσημη κρατική ιδεολογία, ένα και μοναδικό μαζικό κόμμα που κατέχει την εξουσία και είναι φορέας αυτής της ιδεολογίας, τρομοκρατικός αστυνομικός έλεγχος, μονοπωλιακός έλεγχος των media, μονοπώλιο των όπλων και κεντρικός έλεγχος της οικονομίας.⁴³ Αν και κομμένος και ραμμένος στα μέτρα της Σ. Ένωσης για τις ανάγκες του ψυχρού πολέμου, εν τούτοις ο ορισμός αυτός θα ταίριαζε σε πολλά άλλα, π.χ. «φιλελεύθερα», κράτη: το μονοπώλιο της βίας σχετίζεται με τη φύση του ίδιου του κράτους εν γένει· η κεντρική διεύθυνση της οικονομίας και η ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου αποτέλεσε χαρακτηριστικό τόσο του σταλινισμού όσο και του New Deal (άλλωστε η οικονομική και πολιτική ενοποίηση του κεφαλαίου ήταν η γενική τάση και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο)· την περίοδο του πρώτου παγκόσμιου πολέμου στις ΗΠΑ η Επιτροπή Δημόσιας Πληροφόρησης ενέκρινε τι θα δημοσιεύονταν στον τύπο και τι όχι· και όσο για την αστυνομική καταστολή σίγουρα οι ΗΠΑ δεν υπολείπονταν ούτε σε σχετικούς νόμους ούτε στην εφαρμογή τους. Σταδιακά ο «ολοκληρωτισμός» θα συμπεριλάμβανε όλο το ανατολικό μπλοκ και θα κατέληγε να χαρακτηρίζει πολιτικές μορφές του κεφαλαίου που βρίσκονται στον αντίποδα της δυτικής δημοκρατίας. Μάλιστα η νομιμοποίηση της καταγγελτικής έννοιας «ολοκληρωτισμός» κατέληξε τελικά να βασίζεται στην υπεροχή των αξιών των δυτικών «φιλελεύθερων» δημοκρατιών, των «ανοικτών», «συμμετοχικών» τρόπων διακυβέρνησης. Στις 12 Μαρτίου 1947, ο Χάρυ Τρούμαν κήρυξε το ομώνυμο «δόγμα»: μετά τη νίκη στον πόλεμο ενάντια στη φασιστική Γερμανία και την Ιαπωνία, άρχιζε μια νέα εποχή για τον αγώνα υπέρ της «ελευθερίας». Η απειλή ενός νέου ολοκληρωτισμού προερχόταν από τη Σοβιετική Ένωση και σήμαινε ότι «τα ολοκληρωτικά καθεστώτα που επιβάλλονται σ' ελεύθερους λαούς υπονομεύουν τις βάσεις της διεθνούς ειρήνης και επομένως την ασφάλεια των ΗΠΑ».⁴⁴

Ωστόσο, προβληματικό για μας δεν είναι μόνο ότι η χρήση του όρου υποδηλώνει εμμέσως πλην σαφώς αποδοχή της (αστικής) δημοκρατίας – με το να τοποθετείται αυτή στο

43. Βλ. Friedrich-Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Harvard University Press, 1956.

44. Παρατίθεται στο Domenico Losurdo, *Towards a critique of the category of totalitarianism*, Historical Materialism, τ. 12:2, 2004, σελ. 29.

απυρόβλητο ως κάτι που δεν έχει ακόμα επιτευχθεί. Ακόμα πιο προβληματικό είναι ότι η θεωρία του ολοκληρωτισμού –που παίρνει το τελικό προϊόν ως δεδομένο χωρίς να ερμηνεύει τις συνθήκες που το γέννησαν– είναι μονοδιάστατη και παραπλανητική και ως εκ τούτου ανίκανη να αναλύσει ικανοποιητικά τις πολιτικές μορφές του κεφαλαίου στις οποίες αναφέρεται. Φυσικά και θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε σε συγκεκριμένα καθεστώτα ένα κυρίαρχο γνώρισμα εισβολής του κράτους στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των υπωτελών και «ολοκληρωτικής απαίτησης» να συμμορφωθούν με την κυρίαρχη ιδεολογία. Τόσο στη ναζιστική Γερμανία όσο και στη σταλινική Σοβιετική Ένωση μπορούν να ανιχνευθούν, στις τεχνικές ελέγχου και κυριαρχίας που χρησιμοποιούν, η ανάγκη χειραγώγησης των μαζών, η τεχνική της πληβειακής συσπείρωσης γύρω από τον ηγέτη, μια ριζική έλλειψη ανοχής σε οποιαδήποτε εναλλακτική, διαφορετική πεποίθηση ή οποιαδήποτε θεσμική μορφή δεν ταυτιζόταν με το καθεστώς. Εν ολίγοις, μπορεί να ανιχνευθεί μια *επιχειρούμενη πολιτικοποίηση και κατάκτηση όλων των όψεων της κοινωνικής εμπειρίας, μια «ολοκληρωτική απαίτηση» πάνω στη ζωή των υπηκόων συνολικά*. Το πρόβλημα είναι ότι η θεωρία του ολοκληρωτισμού δεν θέτει το σημαντικό ερώτημα: **γιατί αυτές οι πολιτικές μορφές αποτυγχάνουν;** – με αποτέλεσμα ο «ολοκληρωτισμός» να καταντά άλλη μια «πανσυλλεκτική» λέξη της μόδας που, όπως λέει ο Ζίζεκ, «*μας απαλλάσσει κάπως από το καθήκον του να σκεπτόμαστε ή ακόμα χειρότερα μας εμποδίζει να σκεπτόμαστε*».

Αν χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό που αναφέρεται στην «ολοκληρωτική απαίτηση» πάντως, το σημερινό καθεστώς της πολιτικής της απαξίωσης ελάχιστη σχέση έχει με κάθε έννοια ολοκληρωτισμού, εκτός κι αν αποδεχτούμε την πλήρη σύγχυση όρων και ταυτίσουμε τον αυταρχισμό του νεοφιλελεύθερου καθεστώτος «έκτακτης ανάγκης» με τον ολοκληρωτισμό της απαίτησης για πλήρη κυριαρχία επί της κοινωνικής ζωής. Τα επίθετα «νέος» ή «σύγχρονος» που συνήθως προστίθενται στον όρο «ολοκληρωτισμός» για να τον εκσυγχρονίσουν και να περιγράψουν ότι βιώνουμε σήμερα, δεν βοηθούν ομοίως σε τίποτα. Άλλωστε, η αποικιοποίηση της κοινωνικής εμπειρίας από το εμπόρευμα και το χρήμα, η άλωση της υποκειμενικότητας από το φαντασιακό του καπιταλισμού σε ανάπτυξη ήταν πολύ πιο πετυχημένες τις προηγούμενες δεκαετίες στην Ελλάδα. Με αυτή την έννοια, ο έλεγχος και η ενσωμάτωση στο καθεστώς της αναπαραγωγής καπιταλιστικών αξιών και νοημάτων τη δεκαετία του '90 ήταν πολύ πιο «ολοκληρωτικά» – αν τέλος πάντων επιμένουμε να χρησιμοποιούμε αυτόν τον όρο.

Το ίδιο με τον «ολοκληρωτισμό» δεινοπαθεί και ο όρος «φασισμός». Η σημερινή πληθωριστική μέχρι γελοιότητας πολιτική χρήση της λέξης «φασισμός» –χωρίς δηλαδή να λογαριάσουμε την πιο κοινότοπη πλευρά της, σαν λέξη-μπα-

μπούλας του καθημερινού λεξιλογίου– ανάγει την καταγωγή της στους θεωρητικούς που ήθελαν να εμπλουτίσουν και ν' ανατρέψουν τον κλασικό ορισμό της Κομιντέρν. Ας δούμε πώς αυτός παραλλασσόταν μέσα στα χρόνια.

Ήδη τη δεκαετία του '20 οι θεωρητικοί της Κομιντέρν κατηγοριοποιούσαν το ναζισμό ως μια μορφή φασισμού που τη γεννά ο καπιταλισμός σε κρίση. Ο φασισμός μαζί με τη σοσιαλδημοκρατία, θεωρούνταν γενικά ως οι «*δύο αιχμές του ίδιου όπλου που έχει στα χέρια της η δικτατορία του μεγάλου κεφαλαίου*» (5^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Κομιντέρν, 1924). Στο 6^ο Συνέδριο το 1928, κι ενώ η αντεπανάσταση δυναμώνει στη Σ. Ένωση, η «ριζοσπαστικότητα» της αντι-σοσιαλφασιστικής φρασεολογίας του Προγράμματος και του Καταστατικού της Κομιντέρν απογειώνεται:

Η εποχή του ιμπεριαλισμού, η όξυνση της ταξικής πάλης και η ανάπτυξη, κυρίως μετά τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, στοιχείων εμφυλίου πολέμου, οδήγησαν σε χρεοκοπία του κοινοβουλευτισμού... Το προτσές αυτό της επίθεσης της κεφαλαιοκρατικής ιμπεριαλιστικής αντίδρασης, παίρνει κάτω από ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες τη μορφή του φασισμού... Ο συνδυασμός της κοινωνικής δημαγωγίας, της διαφθοράς και της δραστήριας λευκής τρομοκρατίας, παράλληλα με την άκρως ιμπεριαλιστική επιθετικότητα στη σφαίρα της εξωτερικής πολιτικής, αποτελούνε τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα του φασισμού... Η μέθοδος του φασισμού και η μέθοδος του συνασπισμού με τη σοσιαλδημοκρατία όντας ασυνήθιστες μέθοδοι για τον «ομαλό» καπιταλισμό και αποτελώντας γνώρισμα της γενικής καπιταλιστικής κρίσης, χρησιμοποιούνται απ' την κεφαλαιοκρατία για την επιβράδυνση της επιθετικής πορείας της επανάστασης.⁴⁵

Στη 13^η Ολομέλεια της Κομιντέρν (Νοέμβριος 1933) γίνεται στροφή και ο ορισμός του φασισμού επαναδιατυπώνεται. Τώρα πρόκειται για την «*ανοιχτή τρομοκρατική δικτατορία των πιο αντιδραστικών, σωβινιστικών και ιμπεριαλιστικών στοιχείων του χρηματιστικού κεφαλαίου*». Το 1934 εισάγεται η γραμμή των «Λαϊκών Μετώπων», δηλαδή η συστηματική ταξική συνεργασία με τα άλλα στοιχεία της αστικής τάξης, τα «προοδευτικά» – κι όλα αυτά στο φόντο των πρώτων δικών της Μόσχας. Τα «Λαϊκά Μέτωπα» ενάντια στο φασισμό είναι η μέθοδος που χρησιμοποιείται από τη Σ. Ένωση για άσκηση πίεσης στις κυβερνήσεις Αγγλίας και Γαλλίας προκειμένου να συναφθεί στρατιωτική συμμαχία εναντίον του Χίτλερ.

45. *Πρόγραμμα και Καταστατικό της Γ' Κομμουνιστικής Διεθνούς (1928)*, εκδ. Ειρήνη, 1975, σελ. 25-26.

Από το 7ο Συνέδριο της Κομιντέρν το 1935.

Στο 7^ο Συνέδριο της Κομιντέρν, το 1935, η άποψη περί φασισμού που έχει αρχίσει να κυριαρχεί στο εσωτερικό της οριστικοποιείται και επεκτείνεται στον ορισμό του Δημητρώφ: «Ο φασισμός δεν είναι... μια εξουσία υπεράνω των τάξεων, ούτε η εξουσία των μικροαστών ή του λούμπεν προλεταριάτου πάνω στο χρηματιστικό κεφάλαιο. Ο φασισμός είναι η εξουσία του ίδιου του χρηματιστικού κεφαλαίου». Οποιαδήποτε αναφορά στον αγώνα «τάξης εναντίον τάξης» έχει πια εγκαταλειφθεί· κάθε μνεία του σοσιαλφασισμού έχει πια εξαλειφθεί. Προερχόμενη απ' τη λενινιστική θεωρία του ιμπεριαλισμού, η άποψη αυτή βλέπει το φασισμό ως την αναπόφευκτη πολιτική μορφή του τελικού σταδίου της αστικής-καπιταλιστικής κοινωνίας. Σύμφωνα μ' αυτήν τη θεωρία, οι πιο αντιδραστικές και ισχυρές φράξιες του συγκεντρωμένου χρηματιστικού κεφαλαίου (Finanzkapital) –ένας όρος με τον οποίον εννοούσαν 1) την ενοποίηση του τραπεζικού κεφαλαίου με το βιομηχανικό κεφάλαιο και 2) ένα συγκεκριμένο στάδιο του καπιταλισμού–, μπροστά στην επικείμενη κατάρρευση του καπιταλισμού, για να προάγουν τις ιμπεριαλιστικές-μονοπωλιακές τους βλέψεις, χειραγωγούν και ελέγχουν ένα μαζικό κίνημα ικανό να καταστρέψει την «επαναστατική» οργανωμένη εργατική τάξη και να εξασφαλίσει τα καπιταλιστικά κέρδη και συμφέροντα μέσω επεκτατισμού και πολέμων. Άρα σ' αυτήν τη θεωρία τόσο οι ηγέτες όσο και το μαζικό κίνημα του φασισμού είναι απλά «προϊόντα» ή και «πράκτορες» ακόμα της καπιταλιστικής χειραγώγησης και παραγνωρίζεται εντελώς η δύναμη της ναζιστικής ιδεολογίας της Volksgemeinschaft.

Βέβαια προϋπήρχαν μέσα στην Κομιντέρν διαφοροποιημένες μειοψηφικές ερμηνείες, όπως αυτή της Κλάρα Τσέκιν του 1923, που αντιπαράτέθηκε θαρραλέα στη ρεφορμιστική αντίληψη ότι ο φασισμός είναι «γυμνή βία και τρόμος» και εύστοχα έδειξε αναφερόμενη στην ιταλική περίπτωση (αν και θα διαφωνήσουμε με το περιεχόμενο που δίνει στην επανάσταση) ότι

Ο φασισμός δεν είναι καθόλου εκδίκηση της αστικής τάξης ως αντίποινα για την προλεταριακή επίθεση εναντίον της. Ιστορικά, ξεταζόμενος αντικειμενικά, έρχεται ο φασισμός πολύ περισσότερο ως μια τιμωρία για το προλεταριάτο εξαιτίας της αποτυχίας του να ολοκληρώσει την επανάσταση που ξεκίνησε στη Ρωσία. Και οι φορείς του φασισμού δεν είναι μια μικρή και προνομιούχα κάστα αλλά ευρέα κοινωνικά στρώματα, μεγάλες μάζες που φτάνουν ακόμη και στο προλεταριάτο... Μόνο όταν καταλάβουμε ότι ο φασισμός είναι μια λαμπρή, συναρπαστική δράση για την ευρεία κοινωνική μάζα που έχει ήδη χάσει σήμερα την προηγούμενη σιγουριά της ασφάλειας και κατά συνέπεια και την πίστη στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, θα είμαστε σε θέση να τον πολεμήσουμε... Οι ρεφορμιστές ηγέτες ακολούθησαν μια πολιτική σύμπνοιας με την αστική τάξη, της οποίας το κόστος εκτός από τους προλετάριους το πληρώνουν ποικιλότροπα και υπάλληλοι, δημόσιοι αξιωματούχοι, μικροαστοί και μεσαία στρώματα... Ο φασισμός έχει γίνει ένα είδος καταφυγίου για τους πολιτικά άστεγους, τους κοινωνικά ξεριζωμένους, αυτούς που στερούνται τα μέσα ύπαρξης και τους απογοητευμένους. Και αυτό που κανείς δεν περιμένει πια από την επαναστατική τάξη του προλεταριάτου και το σοσιαλισμό, το προσδοκά ως έργο των πιο ικανών, ισχυρών, αποφασισμένων και τολμηρών στοιχείων «όλων των τάξεων που πρέπει να ενωθούν για να αποτελέσουν μια κοινότητα». Αυτή η κοινότητα είναι για τους φασίστες το έθνος. Φαντάζονται ότι η ζωντανή επιθυμία να δημιουργηθεί κοινωνικά κάτι νέο και καλύτερο είναι αρκετή ισχυρή για να γεφυρώσει όλους τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Το μέσο για την εκπλήρωση των φασιστικών ιδανικών είναι γι' αυτούς το κράτος. Ένα πιο ισχυρό, πιο αυταρχικό κράτος, που θα είναι ταυτόχρονα η δική τους δημιουργία και το πρόθυμο εργαλείο τους... Η αστική τάξη καλωσορίζει φυσικά τους νέους συμμάχους της με χαρά. Βλέπει σ' αυτούς μια ισχυρή ενίσχυση της εξουσίας, μια αποφασισμένη ομάδα βίας στην υπηρεσία της... Ασφαλώς ο φασισμός είναι καταδικασμένος να αποσυντεθεί από τα μέσα και να διαλυθεί... Θα ήταν ωστόσο καταστροφικό αν μέναμε ικανοποιημένοι με το ρόλο των σοφών και αισθητικών θεατών αυτής της διαδικασίας αποσύνθεσης... Η θέση του προλεταριάτου αναφορικά με το φασισμό είναι από τη πρώτη στιγμή αυτή της αυτοάμυνας... Βία στη βία! Όχι βία ως ατομική τρομοκρατική βία, αυτό θα ήταν ανεπιτυχές. Αλλά βία ως η δύναμη της οργανωμένης επαναστατικής ταξικής πάλης του προλεταριάτου.⁴⁶

46. Κλάρα Τσέκιν, Ο Αγώνας ενάντια στο Φασισμό, *Μαρξιστική Σκέψη*, τ. 5, 2012, σελ. 13-36. Οι απόψεις της μάλιστα είχαν επηρεάσει τον αρχικό ορισμό του φασισμού από την Κομιντέρν, όπως αυτός διατυπώθηκε στην απόφαση της 3ης Ολομέλειας της τον Ιούνιο του 1923: «Αν και

Σε γενικές γραμμές πάντως ήταν ο ορισμός του 1935 που σφράγισε την ύστερη περίοδο του μεσοπολέμου, καθώς και τη μεταπολεμική περίοδο τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του '60. Στα δε καθ' ημάς, η αριστερά εν γένει καθώς και ένα ευμεγέθες, φίλα προσκείμενο στο εθνικοαπελευθερωτικό/αντιφασιστικό ΕΑΜ κομμάτι του αντιεξουσιαστικού χώρου δεν έχουν μετακινηθεί ιδιαίτερα απ' αυτόν.

Στη συνέχεια, η ιστορικά καθορισμένη άποψη της Κομιντέρν θα χρησιμοποιούνταν ως βάση για διαφοροποιημένες ερμηνείες υπεργενίκευσης. Αφού, σύμφωνα με την ορθόδοξη άποψη, η μαζική βάση ενός φασιστικού κόμματος δεν μπορεί παρά να είναι προϊόν χειραγώγησης εκ μέρους της άρχουσας καπιταλιστικής τάξης, στερούμενη οποιασδήποτε αυτόνομης δυναμικής, τότε η μοναδικότητα του φασισμού των δεκαετιών του '20 και του '30 σχετικοποιείται και η διαφορά του από τις στρατιωτικές δικτατορίες και τα καθεστώτα «έκτακτης ανάγκης» υποχωρεί. Αυτό έγινε τις δεκαετίες του '60 και '70, όταν η Νέα Αριστερά θα ξεχείλωνε την έννοια «φασισμός» επεκτείνοντάς την σε κάθε μορφή αυταρχικής κυβέρνησης. Παράδειγμα η εκλεπτυσμένη, νεο-γκραμισιανή Πουλαντζική θεωρία του '60, η οποία έδωσε έμφαση στην πολιτική κρίση που ξεσπά όταν το κράτος δεν μπορεί να οργανώσει την πολιτική ενότητα της κυρίαρχης τάξης και έχει χάσει τη λαϊκή νομιμοποίηση: τότε η κυρίαρχη τάξη κάνει το φασισμό μια ελκυστική ριζοσπαστική λαϊκίστικη λύση για την αποκατάσταση της ηγεμονίας της.

Η ερμηνεία του φασισμού που έλκει την καταγωγή της από τις ψυχολογικο-ιστορικές θεωρίες του Ράιχ και της Σχολής της Φρανκφούρτης επηρέασε επίσης έντονα το κίνημα τις δεκαετίες του '60 και '70. Αν και αυτή η διαφορετική προσέγγιση του φασισμού ξέφυγε από τη μονολιθική και οικονομίστικη τριτοδιεθνιστική άποψη, αναλύοντας συνολικά τις καπιταλιστικές κοινωνικές δομές και την αυταρχική προσωπικότητα, έδωσε εν τούτοις στη συνέχεια τη δυνατότητα του ξεχειλώματος του όρου και της εγκατάλειψης κάθε έννοιας ιστορικότητας. Αυτό είναι εμφανές στο έργο των Ντελέζ-Γκουαταρί.

Στο έργο του *Η μοριακή επανάσταση* και στο κεφάλαιο *Η μικροπολιτική του φασισμού*, ο Γκουαταρί ξεκινά την ανάλυσή του εντοπίζοντας

την μόνιμη παρουσία ενός ίδιου πάντα ολοκληρωτικού μηχανισμού που επιδιώκει να βρει το δρόμο του μέσα από όλων των ειδών τις δομές, φασιστικο-σταλινικές, αστικο-δημοκρατικές κλπ... Τα διάφορα ολοκληρωτικά συστήματα

ο φασισμός από την άποψη της προέλευσής του και των εκφραστών του περιλαμβάνει επίσης επαναστατικές τάσεις που μπορούν να στραφούν εναντίον του καπιταλισμού και του κράτους του, μετεξελίσσεται παράλληλα αυτά σε μια επικίνδυνη αντεπαναστατική δύναμη».

δημιούργησαν διάφορα «μοντέλα» για τον έλεγχο της επιθυμίας των μαζών ανάλογα με τις μεταβολές των παραγωγικών δυνάμεων και των παραγωγικών σχέσεων... Η ανάλυση του φασισμού δεν μπορεί να είναι απλά και μόνο έργο ενός ιστορικού, δεδομένου πως εκείνο που ο φασισμός έβαλε σε κίνηση χτες, συνεχίζει να αναπαράγεται, κάτω από άλλες μορφές στο σύνολο του σύγχρονου κοινωνικού χώρου – μια ολοκληρωτική χημεία δουλεύει ακατάπαυστα μέσα στις κρατικές δομές, τις πολιτικές και συνδικαλιστικές, τις θεσμικές και οικογενειακές, ακόμη και μέσα στις ατομικές δομές στο βαθμό που μπορούμε να μιλάμε για ένα είδος φασισμού του υπερ-εγώ στην ενοχή και τη νεύρωση.⁴⁷

Αφού, λοιπόν, ορίσει έτσι το φασισμό, σαν ένα πασπαρτού ελέγχου της επιθυμίας, διαρκώς παρόν ανά τις εποχές, θα στραφεί εν τούτοις στην ιστορική του διάσταση, θέτοντας ένα σημαντικό ερώτημα: «Γιατί ο γερμανικός καπιταλισμός, μετά τη συντριβή του 1918 και την κρίση του 1929, δεν αρκέστηκε σε μίαν απλή στρατιωτική δικτατορία;» Για ν' απαντήσει:

Μια απλή στρατιωτική δικτατορία δε θα είχε ποτέ πετύχει να «περικυκλώσει» τις μάζες με την ίδια αποτελεσματικότητα όπως ένα αστυνομικά οργανωμένο κόμμα. Μια στρατιωτική δικτατορία δεν αιχμαλωτίζει τη λιμπιντική ενέργεια με τον ίδιο τρόπο όπως μια φασιστική δικτατορία, έστω κι αν ορισμένα από τα αποτελέσματά της μπορεί να φαίνονται ταυτόσημα, έστω κι αν καταλήγει σε όμοιες κατασταλτικές μεθόδους, στα ίδια βασανιστήρια, στα ίδια στρατόπεδα συγκέντρωσης, κλπ...

Καθώς ο Γκουαταρί στη συνέχεια απαριθμεί τα ιστορικά λιμπιντικά χαρακτηριστικά που συνόψισε ο φασισμός στο πρόσωπο του Χίτλερ, καταλήγει, αναγκαστικά, να ασχοληθεί με το γιατί «το φασιστικό μοντέλο εμφάνιζε σημαντικές αδυναμίες»

47. Φ. Γκουαταρί, *Η μοριακή επανάσταση*, εκδ. Κομμούνια, 1984, σελ. 37-60. Τα ίδια επαναλαμβάνει στο τέλος της ζωής του στο άρθρο *Pour une refondation des pratiques sociales*, δημοσιευμένο στη *Le Monde Diplomatique* του Οκτωβρίου 1992: «Η κοινωνική και ηθική πρόοδος είναι αδιαχώριστη από τις συλλογικές και ατομικές πρακτικές που την προωθούν. Ο ναζισμός και ο φασισμός δεν ήταν εφήμερες ασθένειες, ιστορικά ατυχήματα που έχουν έκτοτε ξεπεραστεί. Συγκροτούν δυνατότητες που είναι διαρκώς παρούσες, συνεχίζουν να ανακόπτουν το σύμπαν της πραγματικότητας μας: ο σταλινισμός των γκούλαγκ, ο μαοϊκός δεσποτισμός μπορούν να επανεμφανιστούν αύριο σε νέα πλαίσια. Ένας μικροφασισμός αναπαράγεται στις κοινωνίες μας, με τις διαφορετικές μορφές του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της ανόδου των θρησκευτικών φονταμενταλισμών, του милитарισμού και της καταπίεσης των γυναικών. Η ιστορία δεν μπορεί να εγγραφεί το ανεπίστρεπτο πέρασμα από 'προοδευτικά κατώφλια'. Μόνο οι ανθρώπινες πρακτικές, ο συλλογικός βολонταρισμός, μπορούν να μας διαφυλάξουν από την πτώση σε ακόμη χειρότερες βαρβαρότητες».

και γιατί έπρεπε «να αποκλειστεί και να αναζητηθεί μια ‘καλύτερη λύση’». Για τον Γκουαταρί, η αποτυχία του φασισμού οφειλόταν στην «αστάθειά του και την έντονη επιθυμία που ξυπνούσε μέσα στις τάξεις, απειλώντας να τινάξει στον αέρα από τα μέσα τα καθεστώτα της αστικής δημοκρατίας». Δηλαδή, «το ‘φάρμακο’ που επιλέχτηκε στη φάση του παροξυσμού της κρίσης, αποδείχτηκε στη συνέχεια πιο επικίνδυνο από την ίδια την ‘αρρώστεια’», αφού η νέα αυτή επιθυμητική ολοκληρωτική μηχανή, η φασιστική,

κατόρθωσε ν’ αποκρυσταλλωθεί μέσα στις ίδιες τις μάζες σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ώστε να εμφανίζεται στα μάτια του διεθνούς καπιταλισμού σαν πιο επικίνδυνη ακόμα και από τη δικτατορία που προήλθε από την οκτωβριανή επανάσταση... γιατί επένδυναν σ’ αυτή ένα φανταστικό ένστικτο συλλογικού θανάτου. Μετεδαφικοποιώντας την επιθυμία τους πάνω σ’ έναν αρχηγό, ένα λαό, μια φυλή, καταργούσαν, μέσα από μια φανταστική καταστροφή, μια πραγματικότητα που την απεχθάνονταν και που οι επαναστάτες δεν μπόρεσαν ή δε θέλησαν να θίξουν. Ο ανδρισμός, το αίμα, ο ζωτικός χώρος, ο θάνατος έπαιρναν τη σκυτάλη από ένα σοσιαλισμό γεμάτο σεβασμό απέναντι στις κυρίαρχες αξίες.

Πολύ σωστά, θα προσθέταμε. Πράγματι, ο φασισμός αποδείχτηκε μια «τρελή μηχανή» που έφτασε να απειλεί το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα και έπρεπε να συντριβεί από ορθολογικότερες μορφές της καπιταλιστικής τάξης, τις «δυτικού τύπου» δημοκρατίες. Με τα λόγια του Γκουαταρί πάλι,

Αντίθετα από το φασισμό, οι καπιταλιστικές ολοκληρωτικές μηχανές, παράλληλα με την οικειοποίηση της επιθυμητικής ενέργειας των εργαζομένων, επιδιώκουν επιπλέον τη διαίρεση, την ιδιαιτεροποίηση, τη μοριοποίησή τους. Διεισδύουν μέσα στις ίδιες τους τις γραμμές, τις οικογένειές τους, το ζευγάρι και την παιδική τους ηλικία· εγκαθίστανται στο κέντρο της υποκειμενικότητάς τους και της κοσμοαντίληψής τους.

Κι όμως, ενώ η ίδια του η ανάλυση θα έπρεπε να τον οδηγήσει στην εγκατάλειψη των όρων «φασισμός» και «ολοκληρωτισμός», ως ιστορικά ανεπαρκών πλέον θεωρητικών παραδειγμάτων, αφού ο ίδιος παραδέχεται ως δεδομένη «την αδυναμία προσαρμογής των παλιών φασιστικών, σταλινικών και ίσως και σοσιαλδημοκρατικών μεθόδων», τελικά καταλήγει να ταυτίζει την αδήριτη ανάγκη του κεφαλαίου να αιχμαλωτίζει αποτελεσματικά την επιθυμία και να τη βάζει στην υπηρεσία της οικονομίας του κέρδους με τον... «φασισμό», προσθέτοντάς του, για να τον «εκσυγχρονίσει», τον επιθετικό προσδιορισμό «μοριακός». **Όχι, το μίγμα τροφοδότησης του ναρκισσισμού, εμπορευματοποίησης της παρέκκλισης, εργαλειοποίησης του εγκλήματος, αφηρημένης ελευθερίας για όλους και για κανέναν και προσεχτικής χρήσης του αυταρχισμού – αυτό το μίγμα που έχει επιλεγεί από τις μοντέρνες δημοκρατίες για τη χαλιναγώγηση του προλεταριάτου, για τον έλεγχο και το καναλιζάρισμα των επιθυμιών ώστε να γίνουν παράγοντας καπιταλιστικής ανάπτυξης, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να χαρακτηριστεί φασισμός, ούτε ολοκληρωτισμός. Μπορεί η εν μέσω κρίσης νεοφιλελεύθερη παλινδρόμηση μεταξύ ενσωμάτωσης και απαξίωσης/αποκλεισμού, όταν γίνεται μέσα από τις λειτουργίες του κοινωνικού κράτους, να φέρνει τη σφραγίδα της κληρονομιάς που άφησε ο προπολεμικός κρατικός καπιταλισμός, αλλά η γενικευμένη στρατιωτικοποίηση της εργασιακής και κοινωνικής ζωής που προώθησαν ο φασισμός και ο μολοσεβικισμός δεν χωράει στα πλαίσια μιας «δυτικού τύπου» μικτής οικονομίας, που λειτουργεί με άλλους εργασιακούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς όρους.** Αν, ελλείψει ακριβέστερων και σωστότερων όρων ανάλυσης του σήμερα, καταφεύγουμε στους παλιούς και δοκιμασμένους «πιασάρικους» όρους του χτες, τόσο το χειρότερο για τις δυνατότητες που προσφέρουμε στον εαυτό μας να αντιμετωπίσει το σήμερα.

Ακόμα κι ένας προσεκτικός αναλυτής της ιστορίας δεν απέφυγε προσωρινά την ταύτιση με το ρεύμα της αντιφασιστικής ανάλυσης του συρμού:

Ο στρατηγικός αντίπαλος είναι ο φασισμός. Και όχι μόνο ο ιστορικός φασισμός, ο φασισμός του Χίτλερ και του Μουσολίνι –ο οποίος στάθηκε ικανός να κινητοποιήσει και να χρησιμοποιήσει την επιθυμία των μαζών τόσο αποτελεσματικά– αλλά επίσης ο φασισμός μέσα σε όλους μας, μέσα στα κεφάλια μας και την καθημερινή μας συμπεριφορά, ο φασισμός που μας προκαλεί και μας κάνει να αγαπάμε την εξου-

σία, να επιθυμούμε ακριβώς αυτό το πράγμα που μας κυρι-
αρχεί και μας εκμεταλλεύεται.⁴⁸

Ωστόσο, είναι ο ίδιος ο Φουκώ που με την παρακάτω δήλω-
ση, λίγα χρόνια αργότερα, με περιεκτικό τρόπο αποδομεί κρι-
τικά και αυτοκριτικά την υπερπληθωριστική χρήση του όρου
«φασισμός» και αποκαλύπτει τη λειτουργία της. Την παραθέ-
τουμε ασχολίαστη:

Η «επιβεβαίωση» μιας «επιθυμίας των μαζών για τον φασι-
σμό» καλύπτει απλώς την έλλειψη ακριβούς ιστορικής ανά-
λυσης. Διαπιστώνουμε εδώ άρνηση για μια αποκρυπτο-
γράφηση του τι πραγματικά ήταν ο φασισμός (άρνηση που
εκδηλώνεται είτε στην γενίκευση –ο φασισμός βρίσκεται
παντού, και πάνω απ' όλα μέσα στο μυαλό μας– ή μέσα στη
μαρξιστική σχηματοποίηση). Η μη-ανάλυση του φασισμού
αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πολιτικό γεγονός. Επέτρεψε
στον φασισμό να χρησιμοποιηθεί ως ένα περιπλανώμενο
σημαίνον, του οποίου η λειτουργία υπήρξε αυτή της δημό-
σιας καταγγελίας.⁴⁹

Αν απ' τον εννοιολογικό αχταρμά που κυκλοφορεί στις μέρες
μας σαν ερμηνείες της υπό διαρκή αιχμαλωσία λέξης «φασι-
σμός» (και ομοίως «αντιφασισμός») εξαιρέσουμε τα απρο-
κάλυπτα δημοκρατικά επιχειρήματα που απομονώνουν την
πολιτική μορφή της μονοκομματικής δικτατορίας του κεφα-
λαίου από τα συμφραζόμενά της, τότε στα παραδείγματα που
χρησιμοποιούν οι αντιφασίστες συναντάμε απλά (παμπάλαι-
ες) **μορφές καπιταλιστικής κυριαρχίας και εκμετάλλευ-
σης** που στριμώχνονται ατσούμπαλα και ανιστορικά στην
κατηγορία «φασισμός». Για παράδειγμα, ταυτίζεται με το
«φασισμό» ό,τι έχει σχέση ιστορικά με φυλετικά και ευγονικά
προγράμματα; Όμως οι ναζί δεν πρωτοτύπησαν: τα πρότυ-
πά τους ήταν οι νότιες ΗΠΑ και η Νότια Αφρική. Εμπνεόμενοι
απ' τις φυλετικές πρακτικές αυτών των χωρών τόσο ο Ρόζεν-
μπεργκ (που θεωρούσε τη Νότια Αφρική «στιβαρό προπύρ-
γιο» ενάντια στην απειλή της «μαύρης αφύπνισης») όσο και ο
Χίτλερ (που θεωρούσε τις ΗΠΑ μοντέλο «ασυνήθιστης εσω-
τερικής δύναμης» που θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως πρό-
τυπο για μια Γερμανική ηπειρωτική αυτοκρατορία) διδάχτη-
καν απ' τους παλαιότερους ρατσιστές ιμπεριαλιστές μαθήμα-
τα για τη δική τους Άγρια Δύση της Ευρώπης.

Είναι η ευγονική μια ναζιστική, φασιστική «ευρεσιτεχνία»;
Μάλλον όχι:

48. Απόσπασμα από τον πρόλογο του Μ. Φουκώ στην πρώτη γαλλι-
κή έκδοση του βιβλίου των G. Deleuze-F. Guattari, *Capitalisme et
Schizophrenie, L'Anti-Oedipe*, Minuit, 1973.

49. Michel Foucault, από συνέντευξη μεταφρασμένη στο C. Gordon
(ed.), *Power/Knowledge, Selected Interviews and Other Writings*, The
Harvester Press, 1980.

Όπως είναι γνωστό, σε σχέση με αυτή τη «νέα επιστήμη»,
το Τρίτο Ράιχ όφειλε πολλά στις ΗΠΑ, όπου η ευγονική, η
οποία επινοήθηκε κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού
του δέκατου ένατου αιώνα από τον Francis Galton (εξάδελ-
φο του Δαρβίνου), έγινε πολύ δημοφιλής. Πολύ πριν από
την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, στις παραμονές του
Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, εκδόθηκε ένα βιβλίο στο
Μόναχο, το *Die Rassenhygiene in den Vereinigten Staaten von
Nordamerika* (Η φυλετική υγιεινή στις Ηνωμένες Πολιτείες της
Βόρειας Αμερικής), το οποίο, ήδη από τον τίτλο του, υποδεί-
κνυε τις ΗΠΑ ως πρότυπο της «φυλετικής υγιεινής». Ο συγ-
γραφέας, ο Géza von Hoffmann, υποπρόξενος της Αυστρο-
ουγγρικής Αυτοκρατορίας στο Σικάγο, εγκωμίαζε τις ΗΠΑ
για τη «διάγνωση» και τον «καθαρό πρακτικό Λόγο» που επέ-
δειξαν στην αντιμετώπιση, με την απαραίτητη ενεργητι-
κότητα, ενός πολύ σημαντικού προβλήματος που αντίθε-
τα τόσο συχνά αγνοούνταν: η παραβίαση των νόμων που
απαγόρευαν τη σεξουαλική επαφή και τους διαφυλετικούς
γάμους θα μπορούσε να τιμωρηθεί με φυλάκιση έως και
δέκα χρόνων, και θα μπορούσαν να καταδικαστούν όχι
μόνο τα άτομα που ήταν υπεύθυνα για την πράξη, αλλά και
οι συνεργοί τους.

Ακόμη και μετά την άνοδο των Ναζί στην εξουσία, οι ιδεο-
λόγοι και οι «επιστήμονες» της φυλής συνέχισαν να υποστη-
ρίζουν ότι «και η Γερμανία έχει πολλά να μάθει από τα μέτρα
που υιοθετήθηκαν από τους Βορειο-Αμερικάνους: ξέρουν τι
κάνουν». Θα πρέπει να προστεθεί ότι δεν επρόκειτο για μια
μονομερή σχέση. Μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξου-
σία, οι πιο φανατικοί οπαδοί του αμερικάνικου ευγονικού
κινήματος θεώρησαν το Τρίτο Ράιχ μοντέλο, και μάλιστα
ταξίδεψαν εκεί για ιδεολογικό και ερευνητικό προσκύνημα.
Είναι πλέον απαραίτητο να θέσουμε στον εαυτό μας ένα
ερώτημα: γιατί, προκειμένου να ορίσουμε το Ναζιστικό
καθεστώς, θα πρέπει το επιχείρημα σχετικά με τη μονοκομ-
ματική δικτατορία να είναι πιο έγκυρο από εκείνο της φυλε-
τικής και ευγονικής ιδεολογίας και πρακτικής; Είναι ακριβώς
από αυτή τη σφαίρα που προέρχονται οι κεντρικές κατη-
γορίες και η βασική ορολογία του ναζιστικού λόγου. Αυτή
είναι η περίπτωση της Rassenhygiene, η οποία είναι ουσια-
στικά η γερμανική μετάφραση της ευγονικής, της νέας επι-
στήμης που επινοήθηκε στην Αγγλία και εξήχθη επιτυχώς
στις ΗΠΑ. Αλλά υπάρχουν ακόμα πιο εντυπωσιακά παρα-
δείγματα. Ο Ρόζενμπεργκ εξέφρασε τον θαυμασμό του για
τον αμερικανό συγγραφέα Lothrop Stoddard, που επινόη-
σε τον όρο Untermensch, ο οποίος ήδη το 1925 ξεχώριζε ως
υπότιτλος της γερμανικής μετάφρασης του βιβλίου του, *Η
Εξέγερση ενάντια στον Πολιτισμό: Η Απειλή του Υπανθρώπου*,
που δημοσιεύθηκε στη Νέα Υόρκη τρία χρόνια πριν. Όσον
αφορά την έννοια του όρου που επινόησε, ο Stoddard διευ-

Ο αμερικάνος ευγονιστής Lothrop Stoddard στον οποίο χρωστάνε οι ναζί (αλλά και η ανθρωπότητα ολόκληρη!) την επινόηση του όρου *Untermensch*.

κρίνισε ότι προσδιόριζε τη μάζα των «άγριων και βάρβαρων», οι οποίοι ζουν μέσα ή έξω από την καπιταλιστική μητρόπολη, που είναι «ουσιαστικά μη-εκπολιτιζόμενοι και αδιόρθωτα εχθρικοί στον πολιτισμό», και οι οποίοι πρέπει οπωσδήποτε να αντιμετωπιστούν μια και καλή. Στις ΗΠΑ, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, ήταν απαραίτητο να προστατευθεί η «λευκή υπεροχή» ενάντια στην «ανερχόμενη έγχρωμη πλημμυρίδα»: αυτό που υποκίνησε τους έγχρωμους να ξεγεληθούν ήταν ο Μπολσεβικισμός, «ο αποστάτης, ο προδότης εντός των πυλών», ο οποίος, με την ύπουλη προπαγάνδα του, έφθασε όχι μόνο στις αποικίες, αλλά ακόμη και «στις 'μαύρες ζώνες' των δικών μας ΗΠΑ». Η εξαιρετική επιτυχία αυτών των θεωριών είναι απολύτως κατανοητή. Ακόμη και πριν αποσπάσει τα ενθουσιώδη σχόλια του Ρόζενμπεργκ, ο Stoddard είχε ήδη επαινεθεί από δύο Αμερικανούς προέδρους (τον Χάρντινγκ και τον Χούβερ), και αργότερα τον υποδέχτηκαν και τον τίμησαν στο Βερολίνο, όπου συνάντησε όχι μόνο την αφρόκρεμα της ναζιστικής ευγονικής, αλλά και τα υψηλότερα στελέχη του καθεστώτος, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ, ο οποίος είχε ήδη αρχίσει την εκστρατεία του αποδεκατίζοντας και υποτάσσοντας τους Untermenschen.

Ένας ακόμα όρος θα πρέπει να εξεταστεί. Έχουμε δει ότι ο Χίτλερ χρησιμοποίησε την επέκταση των λευκών στην Άγρια Δύση ως πρότυπο. Αμέσως μετά την εισβολή στην

Πολωνία, ο Χίτλερ προχώρησε στον τεμαχισμό της: το ένα κομμάτι ήταν άμεσα ενσωματωμένο στο Μεγάλο Ράιχ (και οι Πολωνοί εκδιώχθηκαν από αυτό)- το υπόλοιπο αποτελούσε τη «Γενική Διοίκηση», εντός της οποίας, όπως δήλωσε ο Γενικός Διοικητής Χανς Φρανκ, οι Πολωνοί θα ζουν όπως μέσα σε «ένα είδος ρεζέρβας» («υπόκειντο στη γερμανική δικαιοδοσία», χωρίς να είναι «Γερμανοί πολίτες»). Το αμερικάνικο μοντέλο αντιγράφηκε εδώ σχεδόν σχολαστικά. Τουλάχιστον στην αρχή, το Τρίτο Ράιχ σκόπευε να συγκροτήσει επίσης κι ένα Judenreservat, μια «ρεζέρβα για τους Εβραίους», και πάλι με βάση το μοντέλο των ρεζερβών όπου ζούσαν διαχωρισμένοι οι ιθαγενείς Αμερικανοί. Και όσον αφορά την έκφραση «Τελική Λύση», δεν εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Γερμανία αλλά στις ΗΠΑ, αν και αναφερόταν στο «ζήτημα των Νέγρων» και όχι στο «ζήτημα των Εβραίων».

Με τον ίδιο τρόπο που δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι ο «ολοκληρωτισμός» βρήκε την πιο συμπυκνωμένη έκφρασή του στις χώρες που συμμετείχαν στο Δεύτερο Τριακονταετή Πόλεμο [εννοεί την περίοδο των δύο παγκοσμίων πολέμων, 1914-1945], έτσι δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η ναζιστική προσπάθεια οικοδόμησης ενός φυλετικού κράτους άντλησε την έμπνευσή της, τα μοτίβα, τις κατηγορίες και τη βασική ορολογία της από την ιστορική εμπειρία που διέθετε την πλουσιότερη κληρονομιά των στοιχείων αυτών, δηλαδή, την ιστορική εμπειρία που συσσωρεύθηκε από τους λευκούς Αμερικανούς στη σχέση τους με τους Ιθαγενείς-Αμερικανούς και τους Αφρο-Αμερικανούς. Φυσικά, δεν πρέπει να παραβλέψουμε όλες τις άλλες διαφορές, όσον αφορά την κυβέρνηση, το δίκαιο, τον περιορισμό της κρατικής εξουσίας (όσον αφορά τη λευκή κοινότητα) κλπ. Αλλά το γεγονός παραμένει ότι το Τρίτο Ράιχ αντιπροσωπεύει την προσπάθεια, μέσω του ολοκληρωτικού πολέμου και του διεθνούς εμφύλιου πολέμου, να δημιουργηθεί ένα καθεστώς *λευκής υπεροχής* σε παγκόσμια κλίμακα υπό γερμανική ηγεμονία καταφεύγοντας σε ευγονικά, κοινωνικοπολιτικά και στρατιωτικά μέτρα.⁵⁰

Είναι τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, στρατιωτικοποιημένης εργασίας και εξόντωσης γνώρισμα του ναζισμού και μόνο; Σε μια φρικιαστική περιοδολόγηση μεθόδων εγκλεισμού τα γκούλαγκ θα είχαν την τιμητική τους, αλλά και τα λιγότερο γνωστά campos de concentracion του 1895 (όταν πρωτοχρησιμοποιείται ο όρος) στη διάρκεια της Κουβανικής επανάστασης, φτιαγμένα από ισπανικά στρατεύματα, τα αμερικάνικα στρατόπεδα συγκέντρωσης του δεύτερου παγκοσμίου πολέ-

50. D. Losurdo, ό.π., σελ. 47-50.

μου όπου με διαταγή Ρούζβελτ κλείστηκαν όλοι οι αμερικάνοι πολίτες ιαπωνικής καταγωγής (συμπεριλαμβανομένων γυναικών και παιδιών) και βέβαια τα βρετανικά στρατόπεδα στη Νότια Αφρική στη διάρκεια του πολέμου των Boers που αποτελούσαν πηγή έμπνευσης για τον Χίτλερ ήδη από το 1920, όπως ο ίδιος δήλωνε.⁵¹ Οι «διοικητικές σφαγές» που επέβαλαν οι ιμπεριαλιστές στις αποικίες επεκτείνοντας την καπιταλιστική μητρόπολη, η βία του κεφαλαίου ενάντια στις «κατώτερες φυλές», θα πρέπει μήπως να βαφτιστούν φασισμός, ακόμα κι όταν χρονικά προηγούνται δεκαετίες και του έχουν ανοίξει το δρόμο;

Ούτε καν η θεωρητική επεξεργασία της στρατιωτικοποίησης της εργασίας δεν μπορεί να αποδοθεί στους φασίστες. Κι αυτή η τιμή ανήκει σε άλλους: στον Λένιν και, κυρίως, στον Τρότσκι.

Οι δυο τους, κατά τη διάρκεια σύσκεψης του Πανρωσικού Κεντρικού Συμβουλίου των Συνδικάτων τον Ιανουάριο του 1920, πρότειναν την υιοθέτηση μέτρων στρατιωτικοποίησης της εργασίας για την κάλυψη των αναγκών που προέκυπταν εξαιτίας των πολεμικών συγκρούσεων, που συνεχίζονταν ακόμα, και της συνακόλουθης οικτρής, οικονομικής πραγματικότητας που το Κόμμα είχε να αντιμετωπίσει. Αν και η κοινή τους πρόταση συνάντησε τη σφοδρή αντίδραση των συνδικαλιστών ηγετών που συμμετείχαν στο συμβούλιο –την υποστήριξαν μονάχα δύο μπολσεβίκοι συνδικαλιστές–, το ζήτημα της *επιστράτευσης* του εργατικού δυναμικού και της *υποχρεωτικής τοποθέτησής* του, σύμφωνα με τις επιμέρους ανάγκες του πλάνου βιομηχανικής ανοικοδόμησης της ρωσικής οικονομίας, ξανατέθηκε στο Ένατο Συνέδριο του Κόμματος, λίγους μόνο μήνες αργότερα (29 Μαρτίου-4 Απριλίου 1920).

51. Σχετικά μ' αυτά τα τελευταία, στην τελική φάση του πολέμου, αφού οι πρωτεύουσες Bloemfontein και Πρετόρια είχαν καταληφθεί και οι δυνάμεις των Boers είχαν καταφύγει σε ανταρτοπόλεμο, οι Βρετανοί υιοθέτησαν μία διττή στρατηγική σε μια προσπάθεια αναχαίτισης των ανταρτών: τη λεγόμενη πολιτική καμένης γης και τον εγκλεισμό των γυναικών και των παιδιών Boers σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ήταν κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης του πολέμου που τα δεινά των Μαύρων εντάθηκαν. Αφού τα αγροκτήματα καταστράφηκαν, τα ζώα θανατώθηκαν και οι καλλιέργειες κήκαν, οι εργάτες γης και οι οικογένειές τους μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα προσφύγων. Επειδή οι Βρετανοί φοβούνταν ότι οι Μαύροι αγρότες που ήταν ανεξάρτητοι καλλιεργητές μπορεί να προμήθευαν τους καταδρομείς Boers με εφόδια ή ότι τα ζώα τους μπορεί να επιτάσσονταν, τους πήγαν κι αυτούς σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Καθώς ο κύριος λόγος του πολέμου ήταν η επιθυμία των Βρετανών να ελέγξουν τα μεταλλεία χρυσού στην Witwatersrand, υπήρχε ανάγκη να προμηθευτούν εργάτες για να επαναλειτουργήσουν τα μεταλλεία όσο πιο σύντομα τους το επέτρεπαν οι εχθροπραξίες. Γι' αυτό δημιουργήθηκαν τα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας και συγκεντρώθηκαν εκεί οι Μαύροι εργάτες, το 1/6 των οποίων απεβίωσε κάτω από άθλιες συνθήκες διαβίωσης. (Βλ. League of Researchers of South African Historical Battlefields, <http://www.icon.co.za/~dup42/abw.htm>)

Γυναίκες και παιδιά Boers σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Σύμφωνα με τον Τρότσκι, που έχοντας διατελέσει Κομισάριος Πολέμου είχε ήδη χρησιμοποιήσει ένοπλα τμήματα του στρατού που παρέμεναν ανενεργά στα μετόπισθεν ως τάγματα εργασίας, «*την εργατική τάξη δεν μπορούμε να την αφήσουμε να περιφέρεται σε όλη τη Ρωσία. Πρέπει να πάρμε τους εργάτες σε συγκεκριμένα μέρη, να τους διορίσουμε, να τους διατάξουμε, ακριβώς όπως τους στρατιώτες*».⁵²

Τις παραπάνω απόψεις ο Τρότσκι τις ανέπτυξε εκ νέου στο έργο του *Τρομοκρατία και Κομμουνισμός* που εξέδωσε τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς, εν όψει του Δεύτερου Συνεδρίου της Κομιντέρν. Σε αυτό, αφιέρωσε ειδικό κεφάλαιο στην οργάνωση της εργασίας, όπου δικαιολογούσε και τη στρατιωτικοποιημένη εκδοχή της. Η σημασία της τελευταίας ήταν αναμφίβολα κομβική, ισχυρίστηκε ο Τρότσκι, καθώς

χωρίς τις μορφές του κυβερνητικού καταναγκασμού που αποτελούν τα θεμέλια της στρατιωτικοποίησης της εργασίας, η αντικατάσταση της καπιταλιστικής οικονομίας από τη σοσιαλιστική οικονομία δεν θα ήταν παρά μια κούφια λέξη... Σήμερα το ζήτημα ζωής ή θανάτου της σοβιετικής Ρωσίας αποφασίζεται στο μέτωπο της εργασίας. Οι οικονομικές οργανώσεις μας μαζί με τις επαγγελματικές και παραγωγικές οργανώσεις μας έχουν το δικαίωμα να απαιτούν από τα μέλη τους όλη την αυταπάρνηση, όλη την πειθαρχία, όλη τη συνέπεια που ως τώρα απαιτούσε μόνο ο στρατός...

52. Αναφέρεται στο Μ. Μπρίντον, *Οι Μπολσεβίκοι και ο εργατικός έλεγχος: το κίνημα των εργοστασιακών επιτροπών 1917-21*, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1977, σελ. 153. Το βιβλίο του Μπρίντον βασίστηκε σε μια σειρά πρωτογενών πηγών-ντοκουμέντων, καθώς και σε άλλες σημαντικές εκδόσεις, μεταξύ των οποίων αξίζει να σημειώσουμε το I. Deutscher, *Soviet Trade Unions: Their Place in Soviet Labour Policy*, εκδ. Oxford University Press, 1950.

Στην εκτέλεση των οικονομικών καθηκόντων, η καταπίεση είναι ένα αναγκαίο όπλο της σοσιαλιστικής δικτατορίας.⁵³

Επιτιθέμενος στην απόφαση αρχής που παρουσίασαν οι Μενσεβίκοι κατά τη διάρκεια του Τρίτου Πανρωσικού Συνεδρίου των Συνδικάτων τον Απρίλιο του 1920, ότι η υποχρεωτική εργασία είναι μορφή μη παραγωγικής (sic) εργασίας, ο Τρότσκι στο βιβλίο του ισχυρίστηκε το αντίθετο. Αφενός, σύμφωνα με τον Τρότσκι, δεν υπάρχει κάποια a priori νομική μορφή της εργασίας που από μόνη της να εγγυάται τον παραγωγικό (ή μη παραγωγικό) χαρακτήρα της, αφεντέρου η καπιταλιστική εργασία, την οποία οι Μενσεβίκοι αναγνώριζαν ως παραγωγική δραστηριότητα, σε τελική ανάλυση αποτελεί μια μόνο τυπικά ελεύθερη μορφή εργασίας, άρα μια διαφορετική εκδοχή καταναγκαστικής εργασίας. Μέσω αυτού του τεχνάσματος, ο Τρότσκι αντιστρέφει το επιχείρημα των Μενσεβίκων και φτάνει στο συμπέρασμα ότι η υποχρεωτική εργασία που ορέγονταν να επιβάλλουν οι Μπολσεβίκοι θα ήταν και αυτή εξίσου παραγωγική και απαραίτητη. Μάλιστα, ενώ «η μπουρζουαζία ήταν αναγκασμένη να καταφεύγει στο ψέμα για να παρουσιάζει την εργασία της σαν ελεύθερη, ενώ στην πραγματικότητα όχι μονάχα είχε επιβληθεί κοινωνικά, αλλά και είχε οδηγήσει στην υποδούλωση», όντας μια «εργασία της πλειοψηφίας προς όφελος μιας μειοψηφίας», οι Μπολσεβίκοι δεν θα είχαν να αντιμετωπίσουν τέτοιους είδους προβλήματα καθώς

εμείς οργανώνουμε την εργασία μέσα στα πλαίσια των συμφερόντων των ιδίων των εργαζομένων και γι' αυτό τίποτα δεν μπορεί να μας σπρώξει να κρύψουμε ή να καλύψουμε τον υποχρεωτικό κοινωνικό χαρακτήρα της οργάνωσης της εργασίας. Δεν έχουμε καμία σχέση με τα παραμύθια των παπάδων, των φιλελεύθερων και των καουτσικιστών. Λέμε ανοικτά και ειλικρινά στις μάζες πως δεν μπορούν να σώσουν, να ξανακτίσουν και να οδηγήσουν σε μια λαμπρή κατάσταση τη σοσιαλιστική χώρα τους παρά με τίμημα μια σκληρή εργασία, μια αυστηρή πειθαρχία και την πιο μεγάλη συνέπεια από μέρους του εργάτη. Το κύριο μέσο μας είναι η δύναμη των ιδεών, προπαγάνδα όχι μόνο με τα λόγια αλλά και με την πράξη. Η υποχρέωση της εργασίας ντύνεται με ένα χαρακτήρα καταναγκασμού, αλλά αυτό δεν πάει να πει πως αποτελεί βία ενάντια στην εργατική τάξη... Η στρατιωτικοποίηση της εργασίας με τη θέληση των ιδίων των εργατών είναι η μέθοδος της σοσιαλιστικής δικτατορίας.⁵⁴

Επειδή όμως η θέληση των εργατών ήταν μάλλον διαφορετική και εχθρική απέναντι στις απόψεις της μπολσεβίκικης ορθοδοξίας, ο Τρότσκι αναθέτει στα συνδικάτα σημαντικό μερίδιο της ευθύνης για την ορθή, «σοσιαλιστική επανεκπαίδευση» των εργατών:

Χωρίς την υποχρέωση της εργασίας, χωρίς το δικαίωμα να δίνουν διαταγές και να απαιτούν την εκτέλεσή τους, τα συνδικάτα χάνουν την ουσία τους, γιατί είναι αναγκαία στο νεαρό σοσιαλιστικό κράτος που οικοδομείται, όχι για να παλέψουν για καλύτερες συνθήκες εργασίας – αυτό είναι καθήκον του συνόλου της εργατικής κοινωνικής οργάνωσης – αλλά για να οργανώσουν την εργατική τάξη για την παραγωγή, για να την πειθαρχήσουν, να την καταναείμουν, να την διαπαιδαγωγήσουν, να μονιμοποιήσουν ορισμένες κατηγορίες και ορισμένους εργάτες στο πόστο τους για ένα καθορισμένο διάστημα, με δύο λόγια για να εντάξουν αυταρχικά τους εργάτες, σε πλήρη συμφωνία με την εξουσία, μέσα στα πλαίσια του ενιαίου οικονομικού σχεδίου... Η στρατιωτικοποίηση της εργασίας... προκύπτει σαν μια αναπόφευκτη μέθοδος οργάνωσης και πειθαρχίας της εργασιακής δύναμης στην εποχή της μετάβασης από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό.⁵⁵

Αλλά ακόμη και εάν τα συνδικαλιστικά μέσα καταστολής και ελέγχου δεν επαρκούσαν για την επίτευξη της πολυπόθητης συμμόρφωσης στο οικονομικό και πολιτικό σχέδιο του Κόμματος, ο Τρότσκι είχε και άλλα εργαλεία στα χέρια του. Έτσι, «*κανείς σοβαρός σοσιαλιστής δεν θα αρνηθεί στην εργατική κυβέρνηση το δικαίωμα να συλλάβει τον εργάτη εκείνο που θα αρνηθεί να εκτελέσει το έργο που του έχει ανατεθεί*»,⁵⁶ ενώ «*όσοι λιποτακτούν από την εργασία πρέπει να σχηματίσουν σωφρονιστικά τάγματα ή να μπουν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης*».⁵⁷ Κι αυτό γιατί

η ίδια η αρχή της υποχρέωσης της εργασίας είναι αδιαφιλονίκητη για τους κομμουνιστές: «*όποιος δεν δουλεύει δεν τρώει*». Και καθώς όλοι πρέπει να φάνε, είναι κατά συνέπεια όλοι υποχρεωμένοι να δουλεύουν. Η υποχρέωση της εργασίας αναφέρεται στο Σύνταγμά μας και στον Κώδικα Εργασίας. Αλλά μέχρι τώρα δεν ήταν παρά μια αρχή. Η εφαρμογή της είχε έναν τυχαίο, μερικό, επεισοδιακό χαρακτήρα. Μονάχα τώρα, μπροστά στα ζητήματα που βάζει η ανόρθωση της χώρας, η αναγκαιότητα της υποχρέωσης της εργασίας μπαίνει σαν μια αμείλικτη πραγματικότητα. Η μοναδικά σωστή λύση των οικονομικών δυσκολιών, τόσο

53. Λ. Τρότσκι, *Τρομοκρατία και Κομμουνισμός*, εκδ. Αλλαγή, 1979, σελ. 185-6 και 193.

54. Ό.π., σελ. 191.

55. Ό.π., σελ. 187.

56. Ό.π., σελ. 187.

57. Μ. Μπρίντον, ό.π., σελ. 153-154.

από την άποψη των αρχών όσο και από πρακτική άποψη, είναι να θεωρήσουμε ολόκληρο τον πληθυσμό της χώρας σαν αναγκαία παρακαταθήκη εργασιακής δύναμης –σαν μια πηγή σχεδόν ανεξάντλητη– και να οργανώσουμε μέσα στα πλαίσια μιας αυστηρά αποκαταστημένης τάξης την απογραφή, την κινητοποίηση και τη χρησιμοποίησή της.⁵⁸

Αν και ο Τρότσκι δεν μπόρεσε να θέσει σε εφαρμογή τις διαδικασίες πρωταρχικής συσσώρευσης που προαναγγέλλονται στο παραπάνω ζοφερό απόσπασμα –το κολοσσιαίο διασάσεων έργο ανέλαβε να διεκπεραιώσει ο πολιτικός του αντίπαλος, ο Στάλιν, λίγα χρόνια αργότερα, μέσω της βίαιης κollectιβοποίησης της αγροτικής γης–,⁵⁹ πέρασε εν τούτοις από τη θεωρία στην πράξη, όταν του παραχωρήθηκαν έκτακτες εξουσίες τον Αύγουστο του 1920 και τουλάχιστον έθεσε, όντας Κομισάριος Μεταφορών, τους σιδηροδρομικούς εργάτες υπό στρατιωτικό νόμο. Ένα μήνα αργότερα ο Τρότσκι προχώρησε στη συγχώνευση του Κομισαριάτου Μεταφορών με τα συνδικάτα και τα κομματικά όργανα του σιδηροδρομικού τομέα και δημιούργησε την Τσέκτραν (Κεντρικό Διοικητικό Σώμα των Σιδηροδρόμων, το οποίο έλεγχε τις κομβικής σημασίας σιδηροδρομικές και υδάτινες μεταφορές), την οποία ο Τρότσκι, πάντοτε με τη σύμφωνη γνώμη και υποστήριξη του Πολιτικού Γραφείου, διοίκησε με σκληρές στρατιωτικές και γραφειοκρατικές μεθόδους, κατορθώνοντας να ξαναθέσει σε λειτουργία το κατεστραμμένο σιδηροδρομικό δίκτυο.⁶⁰

Ακόμη όμως και όταν ο Τρότσκι έχασε μέρος της επιρροής του, εξαιτίας των ωμών θέσεων που διατύπωσε στην Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής, τον Νοέμβριο του 1920, σχετικά με την αναδιοργάνωση των συνδικάτων (βλ. αντικατάσταση των ανεύθυνων «αντεπαναστατικών» στοιχείων με «συνδικαλιστές που έχουν το μυαλό τους στην παραγωγή»), βρέθηκε άλλος πρόθυμος υπερασπιστής της στρατιωτικοποιημένης εργασίας, έστω και στις πιο «λογικές μορφές της»: ο Λένιν.⁶¹ Αυτός, κάνοντας ταυτόχρονα ένα πολιτικό ελιγμό για να διαφοροποιηθεί από τον Τρότσκι, προσέθεσε ότι ο νέος, δραστήριος, επινοητικός, και οργανωτικός συνδικαλιστής που θα αυξήσει την παραγωγή θα αναδυθεί μέσα από την εκπαίδευση και την υποστήριξη που θα προσφέρει το Κόμμα. Εκτός του καταναγκασμού, λοιπόν, υπάρχει χώρος και για την πειθώ, επιχείρημα που βρήκε σύμφωνο και τον Τρότσκι, ο οποίος σε

Η κατασκευή του Καναλιού της Λευκής Θάλασσας ήταν το πρώτο μεγάλο έργο που έγινε με χρήση καταναγκαστικής εργασίας.

λόγο του στη διευρυμένη ολομέλεια της Τσέκτραν, ένα μήνα πιο μετά, προσάρμοσε τις θέσεις του στην επίσημη γραμμή, διακηρύσσοντας ότι «η στρατιωτικοποίηση των συνδικάτων και η στρατιωτικοποίηση των μεταφορών απαιτεί μια εσωτερική, ιδεολογική στρατιωτικοποίηση».⁶²

Το συναισθηματικό, καταγγελτικό βάρος της έννοιας «φασισμός», γι' αυτό και η πασπαρτού χρήση του, είτε κανείς το παραδέχεται είτε όχι, είναι αποτέλεσμα μιας κυρίαρχης αντιφασιστικής, (λαϊκο)δημοκρατικής πολιτικής εκπαίδευσης που επέλεξε να φορτώσει στο φασισμό όλα τα δεινά της ιστορίας και να τον ταυτίσει με την υπεριστορική, τερατώδη παντοδυναμία του κακού παραβλέποντας και αθρώνοντας έτσι άλλες μορφές της καπιταλιστικής κυριαρχίας.

Αν επιμένουμε συνεπώς σε μια σαφή επεξήγηση των όρων και των περιεχομένων που τους αντιστοιχούν δεν είναι από έναν σχολαστικισμό ή μια εξεζητημένη λεπτολογία. Είναι τέτοιο το μέγεθος της κατάχρησης των όρων που φέρνουν ένα συγκεκριμένο ιστορικό βάρος ώστε κινδυνεύει να ξεχαστεί η ιστορική μέθοδος ανάλυσης και συνεπώς η ικανότητά μας να **είμαστε σε θέσεις μάχης απέναντι στα χίλια πρόσωπα της αντεπανάστασης, που όσοι μένουν προσκολλημένοι στην αντιφασιστική ιδεολογία θα τα χάνουν από τα μάτια τους. Αν επιμένουμε στην ιστορική ακρίβεια στη χρήση του ταλαιπωρημένου όρου «φασισμός» είναι για να μην μένουμε να χάσουμε αμήχανα απέναντι στον «αντιφασισμό» της δημοκρατικής κυριαρχίας.** Είναι, σε τελική ανάλυση, για να κρατήσουμε τα μυαλά μας στη θέση τους – πράγμα που έχει αρχίσει να γίνεται όλο και πιο δύσκολο τελευταία.

58. Λ. Τρότσκι, ό.π., σελ 179-180.

59. Επί Στάλιν, επίσης, ολοκληρώθηκαν οι σχεδιασμοί των Τρότσκι και Λένιν για την κινητοποίηση ανελεύθερης εργασίας: στα διαβόητα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας (γκουλάγκ) που εγκαινιάσε το σταλινικό καθεστώς εγκλείστηκαν και εργάστηκαν περίπου 14 εκατομμύρια άνθρωποι την περίοδο 1929-1953, όπως έχουμε ήδη πει.

60. Βλ. Μ. Μπρίντον, ό.π., σελ. 165-166.

61. Όλα τα αποσπάσματα, ό.π., σελ. 169.

62. Ό.π., σελ. 170.